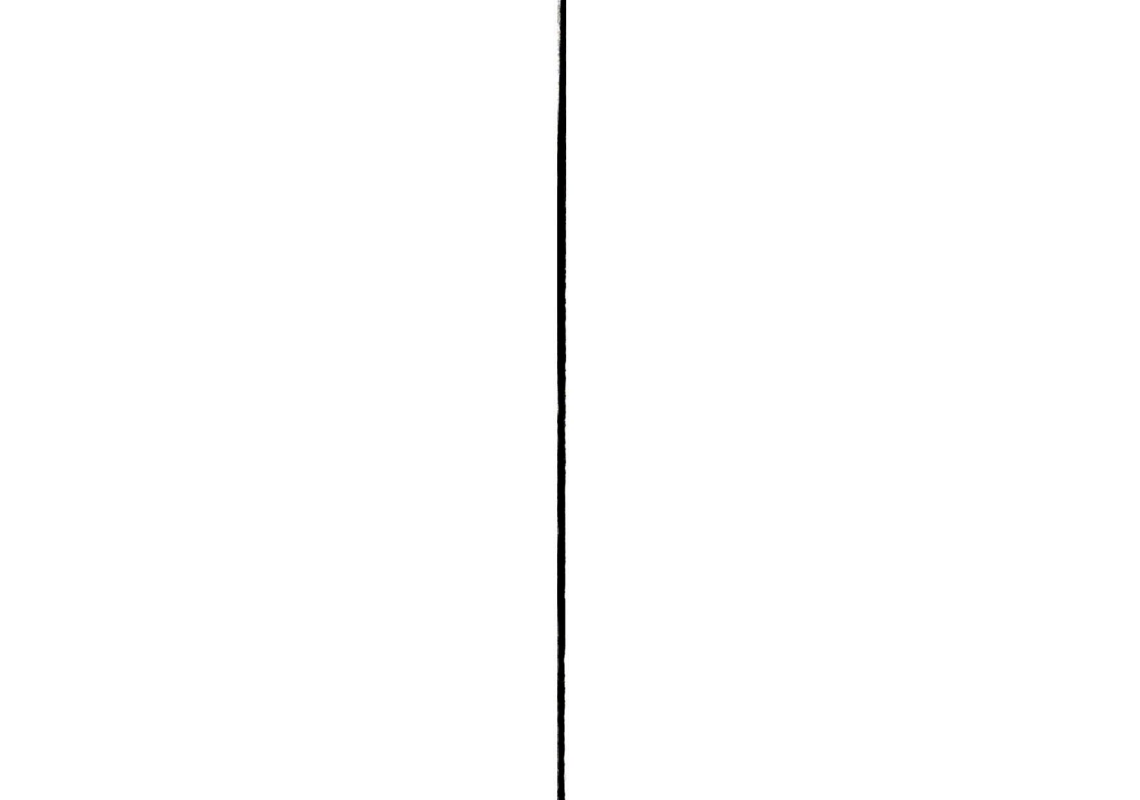

«ای نسیمی، وجود اعظمین،

گرچه الفاظینا گهر دیدیلار.»

بویوک انساپورور شاعر

عماادالدین نسیمی

بويوك انسانيروور شاعر

عمادالدين نسيمي

۱۹۷۲-۱۳۵۲

مقدمه پیرینه

عمادالدین نسیمی نین ۶۰۰ ایلیلک یوبلئیینین بیرلشمیش ملتار تشکیلاتینین معارف و مدنیت ایشلرینه باخان اورقانی (یونسکو) طرفیندن دنیا مقیاسیندا قیدایدیلمه سی آذربایجان مدنیتی ایچون مهم حادئه دیر. نسیمی. آذربایجانین دینا بدیعی یارادیجیلیق خزینه سینه، انسانلیقاو اونون فلسفی فکرانکشافی عالمنه تقدیم ایتدیگی قیمتلی اینجی لردن. اورژینال ادبی شخصیتلردن بیریدیر. اونون نهنگ یارادیجیلیق آغاجی بیرنجه سرچشمه دن غدا لانمیشدیر. خلق یارادیجیلیقی خزینه سینین مثالار، داستانلار، روایت و بیرسوزله شفاهی خلق ادبیاتینین بوتون ژانرلاریندان استفاده، کلاسیک سوز اوستالارینی ئوگرنمک، انکشاف و دوام ایتدیرمک. خلقین حیات و مبارزه سی، ئوز عقیده سینه اغلا درجه ده ایتمام بو سرچشمه ۴ لرین باشلیجاسیدیر.

نسیمی نین ایستر بدیعی یارادیجیلیقیندا، ایستر سه فلسفی دو- شونجه لر مجموعوندا انسان پرولمنه، اونون لیاقت و سعادتینه بویوک یرویرلیمیشدیر. گوزه للیگه مناسبت مسئله سینده استه تیک گوروشلاری ایکی معین مرحله یه آیریلان شاعر ایلمک مرحله ده رئال انسان گوزه للیگینی تصویر ایتمیش، سونرا ایسه اونو الاهی سویه یه قالدیریمیشدیر. اونون فلسفی خطی و حروفلیک طریقتیله علاقه دار اولان ایکینجی مرحله ده مجازی عشقین حکموایله مجازی گوزللیک تصویر اولونموشدور.

مثلا: نسیمی، ای شه خوبان، جمالینی گوره لی،

گوزونده صورت رحمن مصور اولموشدور.

آذربایجانین بویوک انسان پرور و متفکر

شاعری عمادالدین نسیمی نین آنادان اولماسینین

۶۰۰ ایلیگی مناسبتیله

رداکور: ج. هجیری

فضيلت خزينه‌سى واردىرو محضبو كيفيتلر باشقا گوزه‌للكلر ايجون
ميمارو ميزان اولمايدير.

شاعرسازى، سوزو سئوموش، موسيقى علمينه واقف اولموشوبو
صنعتين بخش ايتديكى اينجه‌لكلر اونوزدا ياراديجيليفينا، اجتماعى
دوشونجه‌لرينه صفا، نجب‌لك، ظرفليك وديگر كيفيتلر علاوه ايتميش-
دير. او، سازى، اوخوماغى منع ايندن زاهدلىرى اورهك سيز، انسان لياقتينى
باشادوشمه‌ين حساب ايتميش و اونلارا قارشى چخميشدير.

گوزه‌للكده انسانلارين، عموميتله بديعى تفكرون، تكامل و انكشافيله،
زمانين ديالكى كاسيله دگيشيرو اونامناستىده دگشديرير. نسيمى نين
ترنم ايتديكى معنوى گوزللك هميشه يوكلسير، فؤدال محيطى نين
ردالت و چركابلارى اونوبوغوب محوايده بيلمير. بوگوزللك ووجدان،
عقل، كمال و عدالتله بيريرده دير. بوگوزللكه، اونون دائيجيسى اولان
انسانلارا ظلم ايتمك، عدالت سيز ياشاشماق اولماز. شاعر محض بله‌دو-
شونموش، بله يازميش و ايندىده باشقالارينى بله دوشونمك دعوت ايتدير.
نسيمي بوگوزللكى ترنم ايتمك، ئوزونون ياراديجى دوشونجه و
عمليله اونوبدى ياشاتماغا چالشميشدير. او، ديميشدير كه، هم بوگوزللكه
چاتماق ايجون چالشماق، همده ريا و تزوير ايشلتمك، باشقالارين مالينا
گوز تيكمك بيريره سيفماز، اوناگوره ده ريا و تزوير اوستالارينى افتا
ايتميشدير.

او، بوساحده توپلانميش بديعى تجربه نين وارثى اولماق ايسته ميش،
ئوزوندن اولكى سوز اوستالارينى بيرنجه مختلف ديده اوخويوب ئوگر-
نميش، بهرورين نه وارسا اوندان استفاده ايتمك سعى گوسترميشدير.
او، ايسته ميشدير كه، انسان ئوز معنوى گوزللكينى، علويتينى باشادوشون،
ئوزونو تانييب «ان‌الحق» ديسين. او، محض بله ايتدينگى ايجونده بير چوخ
ظمنه يه، عذابو اشكجه لره دوچار اولموشو نهايت فاجعه لى صورته
هلاك ايديلميشدير. انسانلارين ئوز عقيدده سينه آخراقتن صادق قالماسى،
ئوز يولونا دوزگون مناسبت بسلمه سى عالي انسانى مقتدر سيرايندا-
دير. نسيمي ده ايسه بو صفت عالي سوزونو آرخايدلشمك مجبور ايندن
يوكسلك ايكده دير. او، بو عمليه غرور و افتخارا لايق زنگين بير معنوى

رنال انسان گوزللكيندن دانيشيلان شهرلرده ظاهرى وياخارجى
آهنگدارليقدان آرتيق داخلى آهنگدارلىق، استه تيك تكامل دقتى جلب ايدير.
نسيمي ئوز اثر لرينى ساده خلق ديلىنده يازميش، بوشلوق و معنوى
يوخسوللوق محصول اولان سوز اويثاغيندان قاجميش، معنوى حقيقت
آختارميشدير. اونون ياراديجى ليه تين مازيسترال پرولمى انسان،
انسانپرورلك و انسان لياقتى اولموشدور. اونون بو بوك لوگونون، بو
گون بو قتر عزيزلنمه سينين سببيني ده بورادا آختارماق لازمدير. ۶۰۰ ايلىك
تاريخين سينه سيني ياريب ۲۰-نجى عصره چاتماق، هومانست بير شاعر
كىمى بوتون دنيا دا سسلنمك، عموميتله گنئش تاثير دايره سى
ياراتماق محض انسان لياقتينه اينام سايه سينده ممكن اولموشدور.
نسيمي محض انسان علويتى نى ترنم اويكتى سجدىگنه گوره
اونون ياراديجيليفى انسانلارى دوشوندورور. بورادا سانكه انسانلار اخطابا
دييلير: كيم اولوبوغونويل، ئوزونو تاپ، ئوزونو دوزگون درك ايت! بيل كه،
سن يوكسك كيفيتلر منبعى سن!

نسيمي شرق پوئزياسى عالمينده، دنيا مدنيتى سماريندا اوناگوره
پارلايدير كه، او، انسان ذكاسنين تكميل شمه سينه خدمت ايتميشدير. او،
انسانلارى سونسوز سمالار قدر اوچاقاملارا، همين قدرده سعادت و عدالته
لايق بيلميش و بوتون دامقنى سى اولموشدور. شاعر ين ياشادىقى ۱۴-نجو
عصر آذربايجان تاريخى نين فرتينالردورور، قتل و غارت، محاربه لر، انسا-
نلارين حقوق و لياقتى نين كوبودجاسينا تاپدا لاندىقى دور كيمي تانينميش-
دير. اونون حساس رسام اوره گى بوكمى زور اكيلىقلارا دوزمه ميش،
ظلمه فارغى چخماغى ئوزونه حيات يول و انتخاب ايتميشدير. هله ايندينين
ايندى سينده انسانلارا «دموكراسى ايجون يتشمه ميشلر»، «دريسينين
رنكى قره اولدوغو ايجون نالايق دير»، «آنجاق بهره ويرمك ايجون يارا-
يار لار» وساييره كيمي حكمرله بهتان آتان بوروزا ايده اولوقلارى دولت
خادملرى واردير. نسيمي ايسه هله اوز زمان ديميشدير كه، انسان كايثاتين
ذروه سينه يوكسلكه ليدير، اونداجوخ عالي معنوى گوزللك، قورتارمايان

ارث توپوب گیتیش، اولادلارینی دا بو غزینه دن استفاده ایتمگه، انسان لیاقتی نین دشمنی اولان ارتجاع و امپریالیزمه قارشى مبارزه لرده باریشماز اولماغا چاغیرمیشدیر.

نسیمی سونونجو شعرلرینی قارئلیق زندان گوشه سینده، باشی اوسته جلد قلینجی آسبیلیقی حالدا وطنیندن، ائلیتندن، ائلیتدن چوخ- چوخ اوزاقلاردا یازمیشدیر. لاکن اونون بوشعرلرینده ده، حتی «شکایتنامه» عنوانی اثرلرینده ده مردسیماسی عظمتلی، مفرور و متانتلی پارلامیشدیر. دیمه لی او، فیزیکی ثولو مو معنوی یاشایشلا، عظمت و یوکسلیشله عوض ایتمیشدیر. اونا گوره ده:

منده سیفاریکی جهان، من بوجهانه سینمازام،
گوهر لامکان منم، من بومکانه سینمازام.

شعرینی یوزونجو دفعه اوز باندادا شاعرین شخمینده انسان لیاقتی، اوز عظمتله جلوه لهنیر، ینده معنوی غدا آلیرسان، ینده غرور، عالی حس و هجان سنه حاکم اولور. تصادفی دگیلدیرکه، ایتدییه قمر نسیمی حقیقده مختلف دیلرده دنه لرله کتابلار نشر ایدیلیمیش، علمی تدقیقات ایشلری آباریلیمیش، ایشیتدیگیمیزه گوره شاعرین دوغما یوردوندا موسیقی مکتبلی، دیگر علم، اینجه صنعت و مدنیت موسسدرلی اونون آدیله آدلان- میشدیر. اونون صورتی شعرلر، پوئمالار، بویوک حجملی دیگر اثرلره، نقاشلیق ساحه سینده، اینجه صنعتین دیگر ژانرلاری اوزره یارا- نیش و ۶۰۰ ایلیک یوبلئی مناسبتله ینده یارانماقتادیر. هجین بو کتابچاتا انسان لیاقتی نین معنی سینه کیچیک بیر هیده دیر.

ج. مجیری

ب. آذراوغلو

عمادالدین نسیمی

بوایلین سنتیابر آییندا دنیانین بوتون قاباقجیل آدمالاری آذربایجان خلقی ایله بیرلیکده بویوک ناعر عمادالدین نسیمی نین آنادان اولما سینین ۶۰۰ ایلیگینی بایرام ایده چکدیر. نسیمی قدرتلی شاعر اولمالا برابر دورونون بویوک هومانستی، حروفی فلسفه سینین دونمز مملقی ایدی. اورتا عصر لرده آذربایجان ادبیاتیندا حروفی لیکی تدقیق ایدنارو نسیمی یارادیجیلیقی ایله یاشیندان تانیش اولانلار بونکره شریک اولارلار که، فضل اله نسیمی نین ایده یالارینی اوره کنن بگهنن و اولناری تبلیغ ایدنلر ایچری سینده نسیمی قدر آردجیل و نداکار بیر شخص هله معلوم دگیلدیر. نسیمی بیرداهی شاعر کیمی پوئزیانین بوتون امکاملاریندان استفاده ایده رک یارادیجیلیقینی دورونون بو قاباقجیل فلسفه سینین بوتون شرقده یایلماسینا حصر ایتمیشدیر.

نسیمی شعرلرینی اوچ دیلده، آنادیلی، فارس و عرب دیلرینده یازمیشدیر. او، آذربایجان دیلینده ۱۵ مین بیتن چوخ شعر یازیب آیریجا دیوان باغلا- میشدیر. شاعرین فارس و عرب دیلرینده شعر یازماسینی دورون ادبی عادت کیمی قبول ایتمک ناعر حقیقته ساده لوحه سینه نکر یوروتک اولادی. او، تبلیغ ایتدیگی ایده یانی فارس و عرب دیللی خلقلر ایچری سینده ده یایماق مقصدیله بو دیلله مراجعت ایتمیش و بو سببندیرکه، شرقین بیر چوخ اولکه و شهرلرینده گزمیشدیر.

نسیمییه قمر آذربایجان دیلینده تاریخی، علمی و دیهی اثر نمونه لری معلوم اولسادا، او، آذربایجان ادبی دیلینی نوز فلسفی اثرلری ایله انکشاف ایتدیرمیش و بو دیلده دنیا دا مشهور اولان صنعت نمونه لری یاراتمیشدیر. نسیمی تقریباً ۱۳۷۰-نجی میلادی ایله آنادان اولموشدور. اونون دوغوم ایلی حقیقده مختلف ملاحظه لر دقتله تدقیق اولوناندان سونرا آذر-

بایجان عالمی معین لشدیرمیشلرکه، نسیمی بیرچوخ عالم لرین ادعا ایتدیگی
 کیمی نه بۇداد یاخینلیغینداکی نسیم قهیمه سینده، نه تورکیه نین دیاربکر
 ولایتینده کیل، بلکه حقیقتاً شام اخی شهرینده آنادان اولموشدور. عالم لریمز
 معین ایتیمیشلرکه، نسیمی نین آدی علی اولموش، او، سید اولدوغوندان سید
 علی ده چاغیریلیمشیدیر. بوفکر، سون ایلرده تاپیلیب تهراندا، تورکیه ده
 وترجمه اولونوب آذربایجاندا چاپ اولونموش نسیمی نین وصیت نامه سی ده
 تصدیق ایدیر. وصیت نامه ده فضل اله نوز مریدلریندن سیدعلی یقه مراجعت
 ایدیرکه، اونون قیزی ایله ایولنسن و تزلیکله باکی نئی ترک ایتسینلر.
 نسیمی نین حیاتی ده بونو تصدیق ایدیر.

نسیمی آذربایجان، عرب، فارس دیلرینده مکمل تحصیل آلمیشدیر.
 او، ایلك شعرلرینی «حسینی» تخلصی ایله یازمیشدیر؛ عالم لر بوفکرده—
 دیرلرکه، او، نوز مرامی یولوندا ثولومه گیشن، ۱۲—نجی عصرده یاشامیش
 مشهور طریقت باشچیسى حلاج منصورون مرامینی بگه ندیگیندن گنجلیک
 ایلرینده یازدیغی شعرلری اونون آدینا اویغون اولراق «حسینی» تخلصی
 ایه یازمیشدیر. نسیمی نین «سید» تخلصی ایله ده شعرلر یازدیغی معلوم—
 ملور. تاریخی منبعلر کوسرتیریکه، فضل اله نسیمی ۱۲۹۴—نجی ایله
 شام اخی یا گلمشرو نسیمی ایله گوروشموش، نسیمی فضل اله نین حروفی
 گوروشلری ایله تانیش اولاندان سونرا نسیمی تخلصیله شعرلر یازمیشدیر.
 حروفیمز ایده یالارینن یاییلدیغی دوره تیموریلر آذربایجانین جنوب
 حصه سینى ائقال ایتیمشیدیلر. شیروانشاهلار ایسه اونلار اویرگی ویرمکله
 نوزلرینی فورویوب ساخلایا بیلیردیلر. ائقال دورونده میدانا چخیمش بو
 ینی طریقت هنج نهمه سیزکه، سر بست و آشکار یاییلیمزدی. حروفیلر
 یرلی فئوداللار و روحانیلردن علاوه تیموریلرین مامورلاری طرفیندن ده جدی
 تعقیب اولونوردولار. ائله بونا گورده اونلار گیزلی فعالیت ایدیر.
 مختلف شهرلرده اولان تشکیلاتلاری بیر—بیریله قاصدلر و یاخود نوزلرینه
 معلوم اولان رمز لر، اشاره لرله یازیلیمش مکتوبلارلا علاقه ساخلییردیلر. چ

✽ نسیمی بورمزی شعرلرینین برینده قوش دیلی آدلاندیریر:
 هر کیمسه نسیمی سوزونو کشف ایده بیللمز،
 بوتوش دیلیدیر، بونوسلجان بیلیر آتجاج.

اونلارین باکیدا، شام اخیدا، تبریزده چوخلو طرفدارلاری وارایدی.
 حروفیمز فلسفه سینین بانیسی فضل اله نسیمی عمومیتله پاپانچی اولموش
 و تبریزده یاشامیشدیر. قط بو طریقتی یایماق ایچون او، نوزوده ان
 استعدادلی شاگردلری ایله بیرلیکده آذربایجانین، ائله جه ده شرق ئولکه—
 ارینین بیرچوخ شعرلرینی گزیمش و اویرلرده حروفیمزی یایماغا باشلامشیدیر.
 بئله که، او ۱۲۹۴—نجی ایله شیرواندا اولدوغو زمان حبس ایدیلر و
 میرانشاهین امری ایله نجوان یاخینلیغیندا ایله جه تلمه سینده ساخلانیلر.
 نسیمی ۱۲۹۶—نجی ایله ایله نهجه داراچکیلر و ئولوسو آت قویرو—
 غونا باغلانیب شهری دولاندیریلیر. نسیمی نین ئولوموندن سونرا حروفیلرین
 کتله وی قیرغینی باشلانیر. تکجه تبریز شهرینده ۵۰۰—سور حروفی
 ئولتورولور.

بوزمان نسیمی نسیمی نین وصیت نامه سینده اساسا اونون قیزی ایله
 ایوله نیب آذربایجاندان گیدیر، بیرمخت تورکیه نین توکات، بورس و
 باشقا شهرلرینی گزیر، سونرا عرب ئولکه لرینی دولانراق حلب شهرینه
 گلیر و ئولومونه قدر بو شهرده یاشاییر. حلب او زمان آسیا ایله اوروپانین
 تجارت یولونون اوستونده ایدی. هنوستاندان اوروپایا گیشن کاروانلار بو
 شهردن کچردی. بورا شیروان ایگی نین ان بویوک بازارلاریندان بیری
 ایدی. بوتون بونلار نسیمی یه حروفیمزی یایماق ایچون الیریشلی شرایط
 یارادیردی.

نسیمی حلبه گلنه قدر تورکیه یه تابع اولان زولقدار حکمداری علی
 بئگی، اونون قارداشی نصرالدین قارا قویونلو عثمان قاری اولوگور حروفیمباه
 واقف ایدیر و اونلاری نوز طرفلرینه چکه بیلیر.

نسیمی نین حلب شهرینده کی حروفی تلبیقاتی و فعالیتی روحانیلرین
 نظریندن چاقیر، اونوچوخ جدی شکلده تعقیب ایدیر و نهایت ۱۴۱۷—نجی
 ایله محاکمه ایدیلرک فاجعه لیک بئر شکلده ئولتورولور. شاعرین ئولومو
 حقیقته «کنوزالذهب» آدی عرب معبینه اطرافلی یازی واردیر.

نسیمی نین آلاه سیز اولدوغو و بعضی عقل سیزلری بولدان چخار—
 دیغینی ادعا ایتن ابن الشنتقش الحنبلی اولموندور. او، نسیمی نین دین سیز
 کیمی محکمه یه ویرمیشدیر. حلب قاضی لرینین و قاضیلر تاضی سینین
 حضوروندا وکیل اونا دیریکه، سن نسیمی حقیقته بوادغانی ثبوت ایتسن

نسیمی نین لیریک شعرلرینده رئال حیاتین، حقیقی انسان گوزه لیلیگی—
نین چیزگیلری چوخ آیدین بیر شکله ئوزونو گوسترمکده دیر. اسادا
ایلك گنجلیک ایللرینده یازدیغی شعرلرینده الهی عشق دگیل، صاف انسانی
محبت ترنم اولونموشدور. اونون آشاغیداکى بیتلرینه نظریتیرین:

لبلرین قندینه شکر دیدیلر.
جان شیرینه گورنه لر دیدیلر؟
دیدیلر کیم دهانی یونخورا اونون
بیخیر لر عجب خبر دیدیلر.
جان دیمیشلر دوداغینا هی—هی
بو—وزو گورنه مختصر دیدیلر.

بورادا انسان گوزه لیلیگی نجه آیدین اناده لر، ساده و صمیمی سوزارله
ترنم ایندیلمیشدیر.

یاخود:

دوشو ینه ده لی کونول گوزلرینین خیالینا
بیلمه بیرم بو کونلومون نکری نه دیر، خیالی نه؟

بومصراعلاردا دلیل نه ترساده، آخجیوی تز یاده دانالاندیر. شاعر
بیلرکنن از برلمه سی آسان اولان مصراعلار یاراتمیشدیر. بونه ایتمکده ۱۵—
نجی عصر ایچون من دیردیم بوگون، ادبیاتیمیزین بئله انکشاف ایتدیگی
دور ایچونده گوزل صنعت نمونه سیدیر، دیله حاکم اولماغین ان یاخشى
مثالیدیر.

لیریک شعر اساما حسین محصولودور، یعنی هر هانسی بیر حادثه
اولجه شاعرین حسلرینه تاثیر ایدیر. اونو هیجانلاندیریر. افاده طرزینی
تاپماق ایچون سوزلر، افاده لر تفکرینده نورملاتیر، بدیعی منقلا بئله حقیقی
منطقاً و حدیقندن فکر دوغور و شعر یارانیر، اونو جودادا بو حاللار باشوریریر.
بیزده شعرى اولجه حسلریمیزله قاوراییر سونرا اونون معنا سینی درک
ایدیریک، هر بیر شئی قاورا ماقدان شکی خصوصیتینده بویوک رولو واردیر.
بو باخیمدان نسیمی آذربایجان دیلینده یازدیغی لیریک شعرلرینده دلیل و

سنى ئولدورمه بیه جگم. نسیمی کلمه شهادتینی سوله ییب اونون حقیقنه
دییلن لری ردا یدیر. بوزمان شیخ شهاب الدین ابن هلال گلیب چخیرو فتوا
ویریرکه، اوللاه سیزدیر، اونون توبه سی قبول اولماز، ئولدورماک لازمدیر.
ناضیلر قاضی مالکی دیریکه، او، ئوز فتواسینی یاز سین. اوقوانی یازیر.
اورادا اولانلر باخیر آنجا ق اونولا راضیلا شمیرلر. بوزمان مجلسده
اشترک این دولت ماموری دیریکه، سلطان منه تاپشیریکه، نسیمی نین
ایشیله اونوتانیش ایدیم. بئله لیکله نسیمین حیسه سالیرلا رو سلطانین
امری ایله سونرا درسی سویولور... بوندان باشقا نسیمی نین ئولومو
بارده بیر سیرا روایتلرده موجود دور.

نسیمی نین و یوزلرله حروفیلرین ئولوموندن سونرادا بوفلسفه
طرنه دارلاری اونو داهاکیزلی شکله دوام ایتدیریرلر. او، آذربایجاندا.
ایراندا، اورتا آسیادا ئوز دوامچیلرینی تاپیر. نسیمی دن سونرا آذربایجاندا
جهانشاه حقیقی، شاه قاسم انوار، اورتا آسیادا نوائی، عطائی، لطفی و باشقا—
لارینین اثرلرینده حروفیزم آز—چوخ بوویا دیگر شکله تبلیغ اولونماغا
بائلا ییر. تاریخی منبعلرده اولان بعضی معلوماتا گوره نسیمی نین ئولو—
موندن سونرا اونون تیزی نضیله حروفیزمین آن آر دیجیل تبلیقاتچیلاریندان
اولموش و تبریزده گیزلی تشکیلات یاراتمیشدیر. اونون حروفیزمی تبلیغ
ایدن بعضی شعرلری ده موجود دور.

عمادالدین نسیمی نین بویوکلوگو تکجه اورا سیندا دگیلدیریکه، او
ئوز دورونون قابا تخیل مترقی جریانلاریندان اولان حروفیزمین باشچی—
لاریندان بیرى اولموش، انسان شخصیتی نین آزادلیغی بولوندا ئوز هومانیت
نکرلرینی تبلیغ ایتمیشدیر. نسیمی عین زماندا گوزل صنعت نمونه لری
یارادان لیریک بیر شاعر ایدی. اونون آذربایجان دیلینده یازدیغی شعرلری
آنادیلی ادبیاتیمیزین تمثیل داشلارینداندیر. بوتمل اوزرینده سونرالار
خطائی، فضولی کیمی داهی سوز اوستادلاری عصرلر دن—عصرلره قالدان گوزل
صنعت سارایی اوجالتمیشلر.

افاده ساده لیگی ایله یاناناشی شکل مختلف گینهده چوخ دتد ایتیمیش و شعرلرینده عروضون مختلف بحر و فورملاریندان گنیش استفاده ایتیمیشدیر. بونودا قیدایدک که، اورتا عصر یوژنیاسیندا اولدوغو کیمی نسیمی-نیزده لیری کاسمی آنجاق لریک شعرلردگیل، بو اثرلرده رمزی فکرلر، فلسفی معنلار نورتولو شکلده ویریلیمیشدیر.

شاعر اوخوجوسونون دتتینی دها آرتیق جلب ایتکم مقمیدله «الفلام» و «ترس القبا» کیمی شعر فورملاریندان استفاده ایتیمیشدیر که، سونرالار عاشق لرین استادنامه لرینده بیز بو فورملارا راست گلیریک، بو کیمی شعر «فورملارینی آذربایجان دیلینده ایلكده نسیمی ایشله تمیشدیر. آنا-غیداککی بیتلره دتتویرهک، سانکی سوزلر بویوک بیر سرکرده نین امرینی گوزله یین سغکرلر کیمی آدلاری چکیلدیگجه مصرعلر داجر گه یه دوزولمک ایچون منتظر دایانمیشلار:

نگاریم، دلبریم، یاریم، انسیم، مونسیم، جانیم،
رفیقیم، هممیم، عمروم، روانیم، درده درمانیم،
شاهیم، ماهیم، دل آرامیم، حیاتیم، دیرلیگیم، روحوم،
پناهیم، مقصدیم، میلیم، مداریم، فکرتیم، شانیم...

نسیمی تفکر شاعری ایدی. اونون لیری کاسیندا ایلكر شیملری گورونن آختاریشلار سونرالار شاعرین، حیات، انسان، وارلیق حقیقنده کی دوشو-نجدارینین اساسینی تشکیل ایتدی. ائله بو آختاریشلار نتیجه سینده او، اولجه سونیزمه توشولماغا باشلادی سونرالار حروفی اولو. چونکه نسیمی دنیا، کائنات و بونلارین یارانیشی حقیقنده سؤلارینا آذربایجاندا حروفیزمین پانیسی اولان فضل اله نسیمی نین «جاویداننامه»، «محبت نامه»، «عرشنامه» و سایرہ کتابلاریندا جواب تاییر، اوزمان که، نسیمی:

فلکین اصلی نه دیر، ملکین نسلی نه دن؟
آدمین صورتینه بونجا طلبکار نه دیر؟

دییه رک دورونون چتین سؤلارینا جواب آختاریردی، اوزمان معلمی نسیمی «محبت نامه» اثرینده یازیردی:

«اگر گلمه را از ذات ایشاد رکشی، ایشارا وجود نخواهد بود.»

یعنی اگر کلمه ننی جسمین وارلیقیندان آیریلان اونون وجودی قالماز. بو اودی مکدیر که، آیری-آیری حرلردن عمله گلیمیش سوزلر-کلمه لر واسطه-سیله بیز جسملری فردی لشدی بریر، بری-بیریندن آیرا بیلیریک. دیهک جسمین نشانه عینی آیدینلاشدران کلمه لر دیر. نسیمی دوشوندورده ن ایکینجی مسئله دها درین مصناد ایشیری، فلکین اصلینن نه دن اولماسی ایدی. او بو سؤلانادا «جاویداننامه ده» آشغیداککی جوابی تاییردی:

«اگر لفظ نبودی شناختن حضرت احدیت معلوم نشدی...»

یعنی سوز اولماسا ایدی آلاه تعالی نی تانیماق ممکن اولمازدی. بو خاریدا دیدیگیمیز کیمی، دیهک، آلاه ن نوزوده حرلردن یارانمیشدیر. بئله لیگله حروفیلر بوتون وارلیقین حرلردن یارانمیشی فکرتینی ایره لی سوروردولر. اولنار ایلك دورلرده نوز فکرلرینی اثبات ایتکم، هر جور هجوملاردان قورونماق ایچون قرآندان آیه لر کتیریر و (ا، ل، م، و) یاخود (ک، ن، کیمی حرلرین قرآندا نهجه مقدس لشدیریلدیگینی شاهد گوستریردی لر. فقط سونرالار حروفیلرین فلسفه سی قرآنین احکاملاری ایله تمامیله ضدجه ده دورودو. مثلا: قرآندا دنیانین کون حرلرینین وحدتینن یعنی «اول» امری ایله یارانماسی ادعا اولونورسا، حروفیلر هر شئین مرکزینده الهی عشقی گوروردولر. نسیمی یازیردی:

عشقی که، ایشیتده محکم اولو،
عشقه تووشاندا آدم اولو،
تورپاق ایله سو قاریشدی محکم،
کارخانا بیر آزدا محکم اولو.

قرآندا «کنت کثرن» آیه سینده یازیر که، گویا آلاه سرلی بیر خزینده دیر. بو سرلی آشکار ایتکم ایچون انسانی نوز صورتینده یارانمیشدیر. حروفیلر بو آیه دن استفاده ایده رک گوستریرلر که، انسان خارجی گورو-نوشو اعتباریله آلاه بنزه بیرسه، دیهک اونون آلاه مقامینا فالخماسی ایچون داخلا پاکلاشماسی، مقدس لشمه سی لازم دیر. بونون ایچون انسان نغسه غالب کلمه لی، بدعملردن اوزاتلاشمالی، خیر خواه اولمالیدیر.

موفيزم ايله حروفيزم اساس فرق لر يندن بيرى ده بودور كه، «صونيلر»
 «وحدت وجود» نظريه سينه اساسا دنيا دالان بوتون و ارليقي، حتى انسانين
 ئوزونوده «كل دن» آيريلميش زره لر حساب ايدىروبو زره لر ين بوتون
 نهاليتى نين سون نقطه سيني اونلار ين نيين «كله» قووشما سينا گورور لر.
 حروفيلر ايسه نورالينين بوتون زره لره حتى انساندا داجلا سيني،
 جلوه لشمه سيني گوسترير، فقطبو زره لر ين ايلكين قوه و ياخود «كل» ايله
 نووشا جان سيني دگيل، اونلار ين ئوزلرينين انكشاف پرو سسينده (مثلا: انسانين
 كامل شمه سى كيمي) كلين ئوزونه، يعنى اللاحقوريله جگيني ادعا ايدىر لر.
 نسي مى «بحرالاسرار» (سرلردىزى) پوئى ماسينا انسانا مرام جمتا يازير:

ئوزونودرك ايت، حقيقتلر اولآ آيدىن سنه،
 جبرائيله باشا ايب قارشىندا نوسون چاكره.
 مظهر اولموش شهه يوخ انسان الهى عشقينه
 عادل انسان «كنت كزنى» گره ك شاهدويره.

بو يىتلردن آيدىن اولور كه، نسي مى انسانين ئوزونودرك ايتمكله دين
 خادم اريش ين هر شئى بيلزو هر شيه قاهر آدلاندى رديقى آلا هه مقامينا اوچالا
 بيا ميه سنى سويله بير.
 نسي مى نين «بحرالاسرار» پوئى ماسى نلفسى اثر دىر. بورادا شاعر ديمك
 اولار كه، حروفيزم ين مهم ادعا لارى حقيقتده ئوزونون فكرلرينى و ير ميه شيدىر.
 اثر بئله باشلا يير:

اول گونش كيم بىراوزون غرق ائيله ميشيدىر آذره،
 تاس دولو اوددور، حرارتن دونوبور انوره.
 نجه داغ چكيش شماسيندان فلكلر كو كسونه،
 گوردوگون داغلار دىراور، گويلرده بئزه راختره.

گورونلوگو كيمي، نسي مى ئوز فلسفى اثرينى اونون دورونون اكثر
 قصيده لر ينده راست گلديگيميز كيمي آلا هه، بيفمرويا دورون حكمدار—
 لار ينين مدهى ايله دگيل، شاعر ين فكرينجه كائاناتا ان تادر، ان عدالتلى قوه
 اولان گونش، اونون نور مئنبى اولماسى و گويلردن بعضى جسملرين بو

نوردان ايشيق آلماسى ايله باشلا يير. سونرا اثرده آيين دوغما حى و اونون
 گوى اوزوندىن قارائلىق لارى سيلمه سى تصوير اولونور. بونور گوى جسم—
 لر يندن سونرا نباتاتدا، داهاسونرا حيواندا و ان نهاليت انساندا تجلا ييدىر.
 بو، پانته ئىزمده دورن نظريه سيدىر. بونعيمى ده ده وار دىر. او، عشقه مسكن
 اولموش قلمين دويونتوسونو پرگار ين حركتينه بئزه دىر. ديمك اوره گين
 حركتى ناپا ييدىر، دويونتوون هارادان باشلا ييب هارادا قورتار ديقى بللى
 دگيل، بير حركت ين قورتار ديقى يرده ينى سى باشلا يير، حيات بئله جه
 دوام ايدىر.

نعيمى يازير:

اول وقت كه، ئوزون ويرير فتايا
 وارلىق، اوزمان اولورنمايان.

نسي مى بيرحروفى شاعر كيمي و بو فلسفه نين مبلقى تك حروفيزم ين
 مترقى جهتلرينى ترنمو تبليغ ايتميشيدىر. اونون شعرلرينده دنويى ميل
 انسان لياقتى نين يوكسك ايگى، تبليغ اولونان اساس جهتدور. او انسانا
 كامل بير وارلىق كيمي باخديقيندان انسانى بوتون عيبو تصورلاردان
 اوزاندا گورمك ايسته يير. نسي مى انسانى عالي و يوكسك معرفت صاحبي،
 الهى كونلو آچىق قلمينده بويوك محبت ياشادان و ئوزوده بويوك محبت
 لايق بىر وارلىق كيمي حساب ايدىر. او، انسانين قلمينى معرفت مكانى آدلا—
 ندىر يرو اور اياق بىز يل سئودا سينين يول تا پماسينى روا گورمور. بحرالاسراردا
 يازير:

بوتيزيل سئودا سينا قلمينده ويرمه هئچ مكان،
 معرفت چين آيريلان قلبه گوروبسن زر گيره؟
 ثروت ين آرتديقجا بيل كه، آرتاچاق در دىرين،
 سن نولنك هر نه يين وار دىر قالار وار ثليگه.

نسي مى بو فكر لرى ايله هئچه ترك دنيا لىقى، اونون ناز و نعمت—
 لر يندن الچكمگى تبليغ ايتير، عكسینه، «خرج ائيله دنيا واريندان نه قدر
 اولسا وارين» دىين شاعر ثروت توپلايان «زرويشت» دوشگونلرينى

ئۆزگەر ایچون گنجە—گوندوز چالشان مەترەبئەدیر. او ظاهرا یوخسول.
مەنویاتجا زنگین اولانلاری ئوز بویوک اوکلرینی درک ایتمگه، حیانداباشی
اوجا، غرورلا یاشاماغا چاغیریر:

ان گوزەل شاملیق دە یوخسوللوق شکایت ایتمەسن،
بوگمان بیلگه، میسر اولامیش بیر قەصره.

نسیمی عمومیەتلە سوزون اصل معناسیندا عظمتلی و یوکسک
گورمک ایستەبیردی. چونکه، انسان دنیاا ان عالی وارلیق، قدرتلی بیر
بارادان و هر شئیە دادریر. فقطبو نادریک الهی بیر ویرگی دگیل، بلکه
اونون اصل معناسی زحمتەدیر. شرفلە یاشاماق ایچون انسان زحمت
چکمه لیدیر:

سن چوره کچین منت ایتمه، حفاظیله ئوز عرغەنی،
غافل اول کسدیرکه روزی ایچون اوباتماز قان—تره.

انسان خصلتینده ایکی لیک اولوغو کیمی نسیمی طبیعتەده، نباتادادا
مختلفلیک گورور و ئوز اوخوجوسونو حیاتیین بو ضدیتلرینی درک ایتمگه
چاغیریر. شاعره گوره دنیا بیر آری پته گینه بنزه بیر، اونون هم شەدی، هم ده
زهری وار. انلە بونا گوره ده بال ایستەین، آرنین تیکانینین آجیسمینادا
دوزمە لیدیر. شاعر بونونلادا ئوز اوخوجوسونو حیاتیین ایستیلی—سویوقلو
گونلرینین، سئوینچ و کدرینین هارادان دوغولغونو باشا دوشمگه سوق
ایدیر. نسیمی گوستریرکه، بزه بیررنگه، بیر کیفیتە گورونن تورپاقدا
ایکیلی خاصیته مالکدیر، او، هر میوه یه بیرداد، بیر گورگم ویریر:

تورپاق اوسته مین آغاج قوت آلیر بیرچشمەدن،
لاکن هر بیر میوه ده رنگ بیرجوره، داد بیرجوره.
گورگم آیری، صورت آیری جمله سینده معنی بیر
لوجلار بو حکمتی درک ائیلەمز بیردن—بیره.

نسیمی دیرکه، بوتون بو آیریلیقلارین معناسینداکی وحدتی درک
ایتمک ایچون معنی عالمینی درک ایتمک لازمدیر. بونون ایچونده نسیمی یه

گوره انسان بیرینجی نوبەده ئوزونودرک ایتمە لیدیر. او، بیلمه لیدیرکه،
«بوتون کائنات انسانین وارلیغیندا عکس اولونوب.»

شاعرین فکرینجە اگر انسان ئوزونون بئلە بیر قدرت صاحبی اولوغونو،
یعنی یارادان قدرتی نه مالک اولدوغونو باشا دوشسه اوزمان او، دنیا داکی
بو ایکی لیک لرین بیر وحدتنن دوغولدوغونو باشا دوشەر:

ذاتی حقین اولیندن بیریادی آخیر دایر،
روحون آلاە نورودور، عقلین دونوب یغمبیره.

نسیمی نین بو بیتیندن آیدین گورونورکه، حرفیلر انساننی آلاە
مقامینا قالدیرماقلا دینین ایرەلی سوردوگو «آلاە یارادان دیر، انسان
یارانمش.» نکرینە قارشى چخیر دیلار. اونلار، بئلە لیکلەده انسان لیاقیتین
و اونون شخصیتنین مدافعه ییمه قالخیر. دورون انساننی آلاەدان قانون—
لارینی ایشاء ایدیر دیلر. انلە بونا گوره ده دین دللالاری، قئودال مامورلاری
طرفیندن تعقیب اولونوب جزالاندیریلیر دیلار.

عمومیەتلە حرفی زمەده انسان مقدس وارلیق دیر. نه دین، نه ده انسانین
خارجی گورونوشو اونون یاخشویا پیس اولدوغونو معین لشدیریر.
چونکه آلاە انسانلاری یارادارکن فرق تویمامیشدیر. چونکه اونون یارات—
دیقلارینین هامیسی یاخشیدیر، دیمک پیس انسان یوخدور، انسانلار
آراسیندا فرق یالتیز اولنلارین ئوز لرینین نه درجه ده درک ایدیه بیلمه—
لرینده دیر.

حرفی زمە گوره دنیاا عاقل و غافل انسانلار واردیر. نسیمی یازیر:
غافل اول کسدیرکه، زردن ئوزگەنی انکار ایدەر،
دین غمیندن دنیاین دکری قاباقدیر منکره.

حرفی تعلیمیتە کفر ایله دین عینی مرحله ده دیر، اونون ایچون نه
مسلمان، نه ده کافر انسان یوخدور. اونون ایچون انسان وار، ئوزوده کامل—
لشمگه دوغرو گیلن انسان.

دینی آیریلیقلار، انسانلار آراسیندا قویولان فرق انسانلاری بیر-
بیرینه دشمن ایتدیگیندن روحانی لرین انسانلارینه میدان یاراتدیغیندان
حروفیلر بومحدودیتی داغیتماغا چالیشیردیلار.

نسیمی ئوز پوئزیاسیندا دنیا حادته لرینه و انسانلارین عمل لرینه
یوکسک معنوی عالمن باخماغی، هرئشیده ایلک دفعه ایشیقلی جهتی
گورمگی مصلحت گورور. او، حیاتدا قوروب یارادان آداملاری «عاقلی»،
عیب آختارانلاری ایسه «ایله» آدلاندیریر. آنجاق شاعرین بونکری هئچده
حیاتدا بوتون عیبلره گوز یومماق مناسی داشیمیر. نسیمی نین فکری نتیجه
انسان ایلک دفعه ئوز عیبلرینی گورمه لی و اونو زرگر اینجه لیگی ایله
دوزلتمه لیدیر. اگر انسان بئله اولارسا او زمان او باشقالارینین دا عیبینی
دوزلتمگه قادر اولار.

بوبوک فیلسوف شاعر نسیمی نین ئوملزم لیگی نین اساس سری اونون
دنیا شهرتلی صنعتینده تبلیغ ایتدیگی انسان پرور لیگینده، هومانیزمینده دیر.

ح. محمدزاده

نسیمی حقیقته دوشونجه لر

«منده سفار ایکی جهان،
من بوجھانا سیممازام!»

آذربایجان ادبیاتینین زنگین تاریخینده سیدعلی عمادالدین نسیمی
آولولو، جوشقون، جبارتلی، دونمز بیر شاعر کیمی شرفلی بیر توتور. آلتی یوز
ایللیک بیر زمان بیزی شاعر دن آیر سابلله، اونون درین محبتله انسانی
سئون، ترنم ایدهن و علویلشدیرهن شعرلرینده کی اود-آلو هله ده
سونمه میس، اونلارین حرارتی اکسجامه میس، بیتلرینده کی کوزلر ایندی ده
اوخوجونو ایسیندیریر.

آلتی عصر دن سونرا نسیمی نین دیوانلارینی ورقلرکن انساندا غریبه
دوشونجه لر یارانیر، شاعرین سیماسی مختلف چیز گیلرله تصور پرده سینده
نقش باغلا ییر.

سئوگی سیز شاعر اولایماز. شعرین ایلک بشیگی سئوگینین مقدس
اودودور. سئوگینی و گوزه للیکی وصف ایدن بو غزل لری اونو اینجه ذوقلی
بیر رساما اوخشادیر:

لباری شیرین نگارین فرقت و هجرانیدیر
آخیدان یانینجا شمعی گوزلریندن یانینی.

بورسام گوردو کلرینی، دوشوندو کلرینی، خیال ایتدی کلرینی چمک

عزمینده-

دییر:

گجه گوزونون خیالی کتیره ر گوزومه شبخون،
بوگوزو حرامی جادو قاشی یای اولان چریمی؟

دوشهرم اودونا گورجک بو ملک نژاد حوری،
عجابو چین بتی نین اوزو نقش آذیمی؟

نسیمی فراتدن شکایت ایدنده ایستر- ایستمز انسانین گوزلی
فارشیسیندا مجنون دایانیر.

ذرقتن دردی نگارا، باغریمی قان ایله دی،
روزگار اولو مخالف، وصلی هجران ایله دی.

شاعرین وصالدان چوخ سیرهک یازماسی و بو نعمتهالی چاتدیقدابئله
اونون ئوته ری اولاجاغیندان شکایت لئمه سی عمر بو یو هجران چکمه سینو
آندیریر، بو وقت نسیمی «اغلونو ایتریمش یعقوبا» اوخشاییر. همین
دورده شاعر شریعت یولوندا اولدوغونا گوره، همه شیه لیگه اعتقاد
بسله دیگی ایچون اون ایکی اماتین مدحینده قصیده لر یازیر، اونلاردان
هر ایکی دنیاداعادت و نجات اوه و: بوقصیده لرده نسیمی ساکت، اوشانلیق
مه، وم اوغو و ساده لیگینی عمر بو یو قوروموش مؤمن کیمی گورونور.
شاعرین فارشیسیندا گلیب دایانان سؤالار اونون شیه لرینی گوندن-
گونه گوجلندیریر، شریعت یولونون سون منزل لری گلیب جاتیر، حیرانلیق
و آختاریشلار دورو باشلانیر. بو دور ایچون نسیمی نین اوحدی راعه ای نین
قصیده سینو استقبال ایدن شعر ی سجیه ویدیر:

دونو- گون منتظر من که، بویر گارنده دیر،
گنبد چرخ فلک، گردش دوارنده دیر.
بو دوقوز چرخ معلق نهدن اولو ترتیب،
ذلک آلتیندا قمر، کوبک سیار نه دیر؟
موسی و طورنده دیر، شبلی و منصورنده دیر.
اژده اولان آغاج، رشته ایله دارنده دیر؟..

شریعت بونلارین بیرینه قانع ایدجی جوابویرمیر، ساده جه اولاراق
دیر: «بونلارین هامیسی آلاهیین حکمتی دیر. حکمتدن سؤال یوخدور،
چوخ دوشوننده اینام سوستایلر و سایره.»

له بوتون بونلار نسیمی نین تام سیماسی دگیل، بلکه ده اونون
ایلك گنجلیک چاغ لاری، تقکرجه یتگین شمه دیگی، آختاریشلارلا مشغول
اولدوغو ایبلردیر. کرک شاعرین حیاتیندا بیردوش باس ویره ایدی که،
شعرلرینین روحو بوسبوتون دگیشه ایدی. سوزون مین معناسیندا شاعر
ینی دن دوغولمالی ایدی. بودوش، ینی دن دوغوم نسیمی نین دیوانلاریندا
تویلانمیش شعرلرینده ئوزونو آیدین گوستزیر. اماملارین مدحینه
یازیلیمش قصیده لردن «دریای محیما جوشه گلدی» مصراع سیله باشلانان
مثنوی یه دک اولان مسافه ساده ده دوز خطله ئولچوله بیلمز، بوراداسرت
آتیریم، تام بیردوش وار دیر. بو دوشوش، یقین که، نسیمی نین نعیمی
ایله تانیش لیفیندان سونرا باشویریر. تاریخی منبع لردن و تذکره لردن
معلوم اولور که، نسیمی فضل اله نعیمی ایله گوروشندن سونرا اونون
حروفی تعلیم لرینی بگه نیر و حروفی لیگین قیزغین مبلغلریندن و ترنمچی-
لریندن اولور. محض بو تانیش لیقندان سونرا دیر که، نسیمی ایچون او
وقته دک قارائلیق گورونن بیرچوخ سرلر ایشیق لانتیر، ممالی سؤالارینا
جواب تاپیلیر، اولینی اماملارین دا، پیغمبرلرین ده، آلاهیین دا انگیندن
اوزور، بوتون بونلارین یارادیجیسی اولان انسانین قدرتینه سارسلماز
بیراینام بسله بیر:

سنده دیر اول گنج پنهان، گزمه هر ویرانه نی،
دیزه دال، اوندان ایسته، ای کونول، هردانه نی.

مسجدین بو جاغیندا عبادتی ئوزونه پششه ایتمیش زاهدو یا خانگاهدا
اگله میش شیخ حقه واصل اولو بیلمز، بو سعادت میخانه نین قلاشینا نصیب
اولور:

حاصلین مسجد بو جاغیندا، گور آخر کیم، نه دیر،
ای ملامت ایله دین میخانه نین اوباشینی.

بتله لیکله شیه لرین قارائلیق پرده سی نسیمی نین گوزو ئونوندن
چکیلیر، «سرازل» اونا آشکار اولور.

شاعرايچون بومرحله نين عاقبتى تام آيدىن ايدى. بونونلا بئله اوتور.
يولوندان دونن، ادعا سيندان الچكن دگىلى.

منصور كيمي چونه گلر، سويلر ان الحق
هرعاشق صادق كه، بوميخانه يه اوغرار.

نسيمى عاشق صادق ايدى و وحدت وجود ميخانه سينده چوخدان ايدى كه،
ساكن اولموشدو. ايندى او، «سران الحق» سويله ييردى:

سران الحق - سويله رهم، عالمده پنهان كلميشم،
هم حق ديرم، حق منده دير، هم نتم انسان كلميشم.

نعمى، نسيمة و هر بير باعنا حروفى «ان الحق» ادعا سينى ياليز
نوزونه مخصوص ايتمه ميش، اونو هر بير كامل انسانا عابد ايتمه شلر.
بئله اولماسايدى، نسيمة آشاغيداكى بيتى وبو روحدا اولان اولارلا
شعرينى قلنه آلمازدى:

اي داشا و تراباديين قيمتى گوهر
انسان بو حسن و لطفله گوهر دگىلمه دير؟

بوتون بونلارى نظره آلساق ديمه لي ييك كه، عمادالدين نسيمة
انسانلارى تان ايچن حاكم لرين و اولارين تيلينجينى ايتبلن روحانى لرين
گوماتنوكلرى فلاكت تورباغيندان قاليرريب يوكسك لره، گورلره، آلاده-
لارين مقامينا اوچالتميش، اولنلارى علويت و قدسيت مسندينده اوتورتدو-
شئور، نه دينين زنجيرى، نه «قيامتين واهمه سى»، نه ده «جهنمين عده-
قورخو-وه» اونو سارسيتماميش، توتدوغو يولدان-بشريتى جسمانى
روحانى اسارتدن آزاد ايتمك يولوندان سارپديرا بيلمه ميشدير.

هم آيت رحمان منم، مهرحمت رحمان منم.
هموحى مطلق سويله رهم، هم نور يزدان كلميشم.

نسيمى نين انسانى مقدس لشديردگى، «ان الحق» ادعا سيندا اولان
شعرارينى اوخوياندا او، گوز قارشى سيندا باياسى بابك كيمي گليب دايانير،
بو، اونون تام هيكل، حياتينين سون ذروه سى ايدى.

سرازل اولو آشكارا،
عارف نه ايله سين مدارا،
معشوتله عاشق اولو بيرذات،
محو اولو وجود نفى و اثبات،
اثيرا ايكي ليكن اولو خالى،
باقى حد اولو لايزالى،
آدمه تجلى قىلدى آلاده،
قىل آدمه سجده، اولما گمراه!

ايندى آرتيق نسيمة طريقت يولوندا ايدى. پانته ايزم و اديسوينى
بولچو و ايدى. اونو بويولا كئيرن، قيد ايتديگى كيمي فضل الله نسيمة
ايدى. معامى و مرشدونون حرميتنى هميشه اوچاتوتان نسيمة اونو عمر و بويو
اونو تومور. ان گوزله غزل لرينى نسيمة نين مثبت انسانى سجه لر نين
مدحينه حصر ايدير، كونول شهرينده اونا تيكديگى محبت آيده سينى
حياتينين سونونداك قورويور:

كونلومون شهرينده عشقين بير عمارت ياپدى كيم،
تاابد قوپارماز اوندان نه فلك بير داشينى.

قل الله نسيمة نين فاجعه لى اولومو نسيمة ايچون سارسيديجى
ايدى. آنجاق بو دهشتلى الفاتوا آغير ضربه فداكار شاعرى توتدوغو يولدان
دوندره بيامير، او، مملعى نين يولونو دوام ايتديرير، نسيمة باراديجى-
ليشى نين بو دورونه عايد شعر لرينده فرقتن حروفى اصطلاح لاريله شكايه
ايتمه سى، چوخ احتمال كه، نسيمة نين حيسه آلماسى و نهايت، اولنور و اجده-
سيله باغلى دير.

نسيمة طريقت و اديسوينى چوخ سرعتله كچير، پانته ايستلرين دليله
ديميش اولساق، حقيقت مرحله سينه چاتير. «ان الحق» ادعا لارى بومر-
حلدين ان بارز علامتى دير:

بو اوشام حقى، ان الحق سويله رهم،
حق منم، حق منده دير، حق سويله رهم.

نسیمی - حافظ

اور تاعصر لر آذربایجان ادبیاتی نین و مدنیتی نین انکشاف تاریخینده اولدوغا زنگین، اجتماعی-فلسفی، بدیعی فکرجهستن چوخ وسعتلی و مرکب بیر مرحلنی تشکیل ایدیر. بودورلده یازیب یارادان علمو بدیعی تفکر نماینده لری یالتیز شرق مدنیتی دکیل، بوتون دنیا مدنیتی خزیندسینه مثل سیز اینجی لر بخش ایتیشلر.

۱۲-نجی عصرده بویوک نظامی و خانانی کیمی صنعتکارلاردان سونرا ۱۳-۱۴-نجی عصرلده شرق ادبیاتیندا تصوف پوئه زیاسینین شیخ محمود شبستری، جلال الدین رومی، حاکم شیرازی، اوحدی مراغه ای و سید عماد الدین نسیمی کیمی گورکملی سیمالارین میداندا کلمه سی اجتماعی-فلسفی فکرین انکشافیندا تامامله بینی مترقی بیر جریانین یارانماسینا سبب اولموشور. بو فلسفی-ادبی جریان او دورده حاکم موقع توتان اسلام ایده اولوژی-سینه فارسی چوریلیمیش و پاتنه ایست دنیا گوروشو فورموندا تشکیل تاپمیشدیر.

تصوف ادبیاتینین مترقی قولونون نماینده لری ایله حروفی ادبیاتینین گورکملی سیمالارینی فلسفی تفکر جفتدن بیرلشدیرن خصوصیتده محض اجتماعی وارلیغا و کائناتا پاتنه ایست باخیش اولموشور. بونقطه نظرده عماد الدین نسیمی ایله معاصری اولان حافظ شیرازی آراسیندا کی فلسفی فکر و ایده یا یاخین لیفی نین آرائیدر یلماسی ضرورتی میداناجیر.

معلوم اولدوغو کیمی نسیمی نین گنج لگی، حافظین شعرو صنعت عالیمینده کامل لشدیگی بیر دوره تصادف ایتیمیشدیر. هر ایکی گورکملی

متفکر شاعر آراسیندا جانلی علاقه حقیقته هله لیک یازیلی بیرسند اولماسادا نسیمی بیرسیرا شعرلرینده حافظه اشاره ایدیر. حتی خواجه نین «غمیمه» آدلی مشهور غزلینین استقبالیندا بیر غزلده یارمیشدیر.

هر ایکی داهی شاعرین یارادیلیمیندا یوکسک بشری ایده آل، عقیده، حیاطا، کائناتا، انسانا و طبیعته مناسبت یاخین لیفی انکار ایدیلمز بیر حقیقتدیر. نسیمی و حافظ پروبلمی ایندییه کیمی ایشلمه میس، درین و کنیش تدقیقاتا احتیاجی اولان جدی علمی بیر پروبلمدیر. بیز بو مقاله ده همین مسئله نین معین جهلتی باره ده شخصی ملاحظه لریمیزی آیدینلاشدیرماغا چالیشاجاغیق. نسیمی نین زنگین ادبی ارثی اوج دیلده-آذربایجان، فارس و عرب دیلرینده اولدوغونا گوره شاعرین پوئه زبانی چوخ وسعتلی، نورم و مضمون جهتن دورون مختلف ادبی عنعنه لری و مکتب لری ایله عضوی صورته، باغلی اولموشور. شاعرین آذربایجان دیلینده دیوان یاراتماسی خلقیمیز ایچون فوق العاده اهمیتلی اولدوغو کیمی فارس دیلینده فلسفی لیریکانین سیمتلی انجیلرینی یارادیب، شرقینان بویوک لیریکی، معاصری حافظ ایله هم آهنگ کلمه سی قلیبمیزده انتخار حسی دوغورور.

نسیمی نین صنعت ربابینده سسله ن لیریکا هر شئین اول عصرلرین سیناغئندان چخمیش، طراوتینی ایتیرمه یین، نسلیلرین اوره گینی فتح ایدن بشری لیریکادیر. بولیریکانین روحونو، قانونی، اتینی انسان و اونون طالعی تشکیل ایدیر. نوزوده قیدن، اسارتدن، طریقت بوخوولاریندان آزاد، نوزونو، وارلیغینی، قنرتینی درک ایدن، عقیده سینین یولوندا ان اغبر نداکارلیق لارا حاضر اولان انسان!

هر ایکی متفکر سوز اوستادینین لیریکاسیندا انسان پروبلمی نین توپولوشو، پوئتیک حلی اولناری اورتاعصرلده هومانست ایده یالارین آلووو چارچیسسی کیمی شهرت لندیرمیشدیر. اونلار زمانه لرینده کی بوتون اجتماعی عدالت سیز لیکلرله قارشی-قارشیا دوردولاری زمان اصلا روحدان دوشمه ییر، انسانلاری روحدان دوشمه مگه، غم-غصه یه ناپیلماماغا و گله چگه امیدله باخماغا چاغیریلار. مثال ایچون حافظ «غمیمه» غزلینده یازیر:

یوسفین ایتیمیش گلر، ای پیر-کنعان غمیمه
کلبه ی-حزنون اولار بیرگون گلستان غمیمه.

همین غزلین استقبالیندا یازیلیمیشر شعر نسیمی ربابیندا شاعرین ئون
ایده یاسینا اویغون اولراق بئله سلسله نیر:

نضل حقه آرخالان، جورایتسه هجران غمبمه
وصل یار اولاجاقینه، سن شاد اولارمان غمبمه.

نسیمی نین حافظان استقبال ایتمه سی شرقین فیلسوف شاعرینه—
خواجه دین محبت رمزی اولماق لایق ابر، اونون لاقعیده، نکر بیرلیگی نین ده
بارز تجسمی دیر.

بوشهر لرده هرابیکی شاعر زمانه نین اولنارین «مرادینجا» آرزو
ایستک لری ایله اولما ماسیندان شکایت لکمکله برابر، اونون دگیشیلمه سینه
و دائما بیرونی عیته تالما ماسینادا یوکسک اینام حسی واردیر. حافظ

بیرایکی گون اولمادی گر کامیمیز جا بوزمان
دائما بیر حالدا قالمز حال دوران غمبمه.

دیدیکده حیاتی، وارلیقی ثابت، حرکت سیزو دونموش شکلده دگیل.
اونو حرکتده درک ایدیر. بویسه حافظ دیالکتیکاسینین مثبت جهتینی
تجسم ایتدیریر.

عین باخشش و دیالکتیکا نسیمی تفکر طریزی ایله ده وحدت تشکیل
ایدیر:

کامیمیز عکسینجه گردش ائیلدهی دور زمان
بویله گردش ائیلهمز دائم بودوران، غمبمه.

تبدیلتمک لازم دیرکه، نور و مضمون یاخنیلیقی اولان بویکی اثرده
نسیمی ئوز معاصر حانظن تقلید دگیل، بلکه فلسفی فکریتی داها دا
درینلشدیرمک و اوخوجولارا چاتدیرماق مقصدیله همین استقبالی مقبول
حساب ایتیشدیر.

نسیمی ۳۲ بیتدن عبارت بو شعرینین سونوندا ئوز استادی نسیمییه
اناره ایترک یازیر:

ای نسیمی یاردیر چونکه سنه فضل الله.
سای اونون زندانین لطف ایله احسان، غمبمه.

گوروندوگو کیمی، نسیمی لیریکاسینین اینجه جهتی بوندان عبارتدیر
که، اونون پوئه تیک فکر لرینین آرخاسیندا ئوز مسلکیندن هئچ وقت دو—
نمه مک، ایده آلینین یولوندا بوتون عذاب و اضطرار لارا شهامتله سینه گرم
ایده یاسی ورور. بویله دیا، نسیمی نین فلسفی لیریکاسینین پافوسونو،
پوئه تیک عظمتینی و اورئیناللیقینی تصدیق ایدیر.

شاعرین وارلیقی، کائناتی دیالکتیک جه سینه فاواریمیشی اونون دنیا
گوروشونون اساس حلقه سینینی تشکیل ایدیر. او، روحی عالمی، الهی توهنی
ئوز وجدانیندا، احاطه اولونوغو محظن هر بریزه سینده و بوتون شیلرده
آختارییر و دنیانین ثباتینا اعتقادی بوخدور. نسیمی ایچون یالئیز دگیشمز
و ثابت بیر شی وارسا اودا «حقه» توشان انسانین علوی عشقی دیر. او،
دنیانی دائما دگیشن بیر کارخانای کیمی قیمت لندیریر، اونون گونده بیر
رنک دوشوگونو دامغالاییر. محض بونا گوره ده انسانلاری دنیانین حیله—
گر لیگینه و اونون تزویر لرینه اویماماغا چاغیریر:

اهل دل سن کونلو نوکل ویرمه دن بی خبر،
بو گل دن بیر بیحیادیر، یارینین قصدینده دیر.
شیوه سی اول شوخ چشمین دم بدم بیر رنگدیر.
اویماکل، تزویرینه، اول دل برین، چون نته دیر.

عین نکر حافظنده باشقا بیر شکلده ئوز اتاده سینتی تاپیر:

جهاندان عهدو وفا گوزلمه بوتنه قاری
کونول ویرره بوحیاسیز هر آندا مین آداه،
گواون تیسمنه اویماکل بلبل ائیله قفان،
که ناله نین یزیدیر، چونکه گولده یوخدو وفا.

اجتماعی حیاتی حرکتده موجود دنیانی تبدلاتدا گورن، درک ایدن فیلسوف
نسیمی وارلیقی تشکیل ایدن ماده نین ایتمه سینینی تصدیق و قبول ایتمکله

اورتا عصر لر ماتریالیست فلسفه‌سینه یاخیئلاشیرو ایده‌آلیست اسلام
نلسفده‌سینه نارشى خچیر:

تلم‌توپراغه توی‌حرمتمله ای‌عافل، خبردراول،

اونون هرزده‌سی بیرپادشاهین کده‌سیندن‌دیر.

شاهین ایوانینین هرکرچیچیندن سوز آچاردارا،

قارنینین جهره‌سی بیل‌که، قبادین تربه‌سیندن‌دیر.

کوزه‌لر چهره‌سیندن بیر نشان‌دیر جانلانان هرگول

چمنده سنبلون رنگی گوزلرلر سرمه‌سیندن‌دیر.

گوستردیگیمیز دنیا یاخیئسینی و فلسفی فکری‌خاقانی و خیام‌دادا

آراندیرماق مکن‌دور، مثال‌ایچون، خاقانی «مداین‌خرابه‌لری» اثرینده
یازیر:

مودن سوزولن می‌دیر، شیرینین اوره‌ک‌تانی،

پرویز جسمیندن‌دیر اول‌خوم‌که، قویور دهقان.

ویا‌خود خیامین:

چاپین کناریندا بیتن هریارباق

بیر‌گوزهل لیبندن جوچه‌ریب آن‌جاق.

حرمتمله آیاق‌باس هریشیل‌لیفا

چونکه‌هر سبزده‌دیر-بیر‌لاله‌یاناق.

رباعیسینده اولان‌فلسفی فکر نچه‌عصردن سونرا نسیمی بوئه‌زیاسیندا‌ئون

عکس-صداسینی تایمیشدیر. بونلسفی فکری‌یاخیئلیغی هئج‌ده تصادفی

دیگیلیر. اونا‌گوره‌که، نسیمی حافظ‌کیمی گورکملی معاصریندن علاوه

نوزوندن تاباقکی بویوک متفکرلرین و گورکملی کلاسیکلرین ارثینی‌هر

طرفای دریندن ئوکرده‌نمیش، اونلارین مرقی عنعنه‌لریندن باچاریقلا

استفاده ایتمیشدیر.

۲۸

معلوم اولدوغو کیمی‌نسیمی و حافظین یاشادینتی ۱۲-۱۴-نسچی
عبرلر چوخ‌مشقتلی، چاریش‌مالار، چکشمه‌لر و ئئودال محاربه‌لری دوری
اولموشدور. بواضطراب منگنه‌سی آلتیندا ازیلن، اشکنجه‌لره معروض
آلان زحمتکش و استعمار اولونان خلق‌کتله‌لری اولموشدور. خصوصیه
مختلف طریقته‌لرین، اسلام فانون-ئایدالارینین حاکم‌ئئودال منقینین الینده
استعمار آلتی‌اولدوغو‌بیر دوره نسیمی کیمی عصرینین هومانیت شاعری
سوسا بیللمزدی. او، بیرنجی‌نوبه‌ده بوئه‌زیانین ناباقجیل‌تفکر سلاخی‌ایله
انسانلارین آزادلیقینا بوخوو اولان مرتجع ایده‌اولوژییه هجوم ایتمه‌لی
ایدی. محض‌بو یولو‌شاعر جسارتله سچمیشو

توتساگر بائیدان-باثما صحرالاری طوفانیمیز

نوح‌تک وارساگمین، طوفان‌قوپارسا، غمیه.

دیهه-ئوز ایده‌آلینا، عقیده‌سینه یوکسک‌ایانام‌بسله‌مکله‌بوتون طریقته‌لره

نارشى چخمیش و انسان لیاقتی‌نین مدافعه‌سی موقعینده دایانمیشدیر. بو

مبارزه‌ده ایبه‌شاعرین «وحدت-وجود» فلسفه‌سی، دنیا‌یا و ایل‌یاپانته-

ایست باخشی اسلام فلسفه‌سی ایله، آیری-آیری‌طریقته‌لرین ایده‌آلیست

گوروشو ایله اوز-اوزه دایانمیشدیر. بون‌یاپاخشی نسیمی لیریکاسی

ایله حافظ‌لیریکاسی آراسیندا تفکر‌کوریوسو سالمیش و بیرنوع اولارین

مندرجه‌سینه واحد ایده‌یا آهنگ‌دارلیغی ویرمیشدیر.

حافظ فلسفه‌سیندن بحث‌ایدن پروفسور عبدالحسین‌آگاهی یازیر:

«فلسفه تاریخینده وحدت‌وجوده‌اعتقاد ایده‌آلیزم ایله‌ماتریالیزم آراسیندا

کوریو رولو اوینامیشدیر. بو‌عقیده گاه ایده‌آلیست‌لره ماتریالیزمه طرف

یول‌آچمیش، بعضضاده‌کسینه‌ماتریالیست‌لری ایده‌آلیزمه سوروکله‌میشدیر.

حافظین فلسفه‌سی‌ده‌تام‌مصادا وحدت-وجود فلسفه‌سیدیر. او، روح‌لاماده‌نین

تصادینی درک‌ایدیر و چالشیرکه، وحدت-وجود فلسفه‌سینین کومگی‌ایله

اونو حل و ردایتسین. وحدت-وجود نظریه‌سی ایکی‌اساس خصوصیتی

اعتباریه‌له تصوف فلسفه‌سینین اوستون جهتلریندن‌دیر. بو‌وحدت-وجودون

تجسمی و تظاهری یاخینو اورتا‌شرق‌خلق‌لرینین فلسفی، بدیمی ادبیاتیندا

و تاریخینده‌حسین‌ابن‌منصور‌حلاج و اونون‌دار‌آغاجی‌دیرکه، اونون یولوندا

جانینی ندا ایتمی. سونرادان گلن یانته ایستلر هرهمی بیرنحو ایله اونو تعریف و یادایندیار. اوجمله دن حافظ شیرازی.

یوخاریدا دییلن فکری عینی ایله نسیمی به عاید ایتمک اولار. اونا گوره که وحدت وجود فلسفه سینا اساسلان متفکر شاعر لر هامیسی واحد بیر تفکر زنجیرینن آیری-آیری حلقه لرینی تشکیل ایدیرلر که، بوحلقه لریده بیردیگریندن آیرماق ممکن دگیلدیر. نسیمی نین فلسفی لیریکاسیندا اسلام دینی نین احکامینا هجوم چوخ کسکین و قوتلی دیر:

مجرد تقلیده اویان انسانلار
حق دن-حقیقتن اوزاق فالارلار.
رمسین کیمه سینن دوشوب کنار،
جهلین صحراسیندا یالقیز اولارلار.
مهوم تصورله تارینی سنوه
حقن اوزاق دوشر، شیطانا اوخشار.

معلوم دور که، اسلام دینی نین شیعو سنی طریق تری نده تقلید مسئله سی انسانلارین فکری، فردی عقیده سینی و شخصیتینی جاوولایان، اونو کند-لشدیرن، تحقیق ایدن، اسارتده سالخیان معنوی بیر بوخودور، بو بوخو اوندان عبارت دیر که، پیغمردن و اماملاردان سونرا بوتون مسلمانلار بیر نفر شریعت عالمینه مطلق تقلید ایتمه لیدیرلر. او، عماملی عالمین ویردیگی حکم لر سوز سوز و شبهه سیز هامی طرفیندن قبولو عمل اولونمالیدیر.

نسیمی ایسه بومجرد و منحوس تقلید ایتمکله سوزون امل معناسیندا انسان شخصیتی نین آزادلیغی یروبلیمینی جسارته ایره لی سورور و اونلاری بوجهالت زنجیرینی پارچالاماغا، حقیقتی نوز ادراک ایله قاوراماغا چاغیریر، حتی تقلیدچیلرین «توحید دن»، «حق دن» اوزاق اولسونلارینی و حقیقته هنج بیر زمان توووشا بیلمه دیکلرینی قورخمادان جسارته قید ایدیر:

توحید دن اوزاقدیر تقلید ایدنلر،
اونلار حقیقته چاتا بیلملر.

شاعر، فکری نین انکشاوه ایتدیر هرک انسانلاری نوز شخصیتینی، لیاقتینی درک ایتمکه، مستقل دوشونمکه چاغیر اراق دیر:

نوزونو درک ائله، سرلری آنلا،
جبرائیل نوکردیر، مدرک انسانا.

عینی فکری حافظده باشقا فورمدا افاده ایدیر. خواهجه تقلید اولونان شریعت خادمینه خطاب ایدیر:

جهل دن قورتارانیم، پیرمان بنده سیم،
پیریمیز هر نه دئسه من اونون آلوده سیم.

نسیمی ده شریعت حاکمین «اطاعت خلوت خاناسینا» مراجعت ایتمگی نوز شخصیتینه تحقیر بیلهرهک صونیه خطاب ایدیر:

اطاعت منزلین هرگز منه گوسترمه ای صوفی
«مغان کویوندان» نوزگه بیر یره گیتملر عاشق لر.

حافظ عینی فکری بئله دیمیشدیر:

اگر قاپی اوزومه آچماسا او پیرمغان
دوگومن هانسی قاپی، چاره می تاییم هارادان.

گوروندوگو کیمی هر ایکی بویوک متفکرین صنعت ربابیندا فلسفی نغمه لرین آهنگی و ریتمی آیری-آیری اولسادا مضمونو عینی سرچشمه دن سواچیر و غدالانیر. بوسرچشمه ایسه وحدت وجود سرچشمه سی اولماق اعتباریله اونون اساس غایه سی و ایده آلی انسان آزادلیغی، بو وارلیغین شرفی و مقدس لیگی دیر.

بویوکسک بشری ایده آل، انسان لیاقتینه درین حرمت، هومانیت و اوتیمیست دوشونجه لر شرفین ایکی بویوک داهیسینی رئال حیاتنا، مادی وارلیغا، مقدس محبته اینجه تللرله باغلامیش، اونلارین بشری پوئه زیا-سینین قیریلماز قانادینا چوریلیمیشدیر. محض بونا گوره ده ریاکار طریقت

خادم ارينين، زاهدلرين، شيخ ارين گله جگه و بهشته بوش-بوش و عداريني
ردايند نسيمي:

صاباحكي و عديني و يرمه، يو اومدان آزديرما،
يارين و صالي بوگون كام دل و يريبدي منه.
ديه، نوز موقميني معين لشديرير.
بونكر حافظين صنعت ربايندا بلله سسله نير:
او اوبدو نقد بوگون حاصليم بهشت منيم.
صاباحكي و عده سينه زاهدن نه چين اينانيم!

نسيمي ليريكاسيندا عشق و محبت و تويوشي رمزي معنادا ياليز «حقه» ،
«معلق تور» باغلاماق بيزجه درست اولمازدي. بو يير حقيقت ديركه،
نسيمي و حافظ عموميتله فلسفي غزلرينده و رباعيلرينده ان بو يوك فلسفي
ذكراريني عاشقانه بيتلر آراسيندا افاده ايتميشلر. لاکن، اونلارين دنيا
گوروشو اولان وحدت وجود فلسفه سينده انسان، اونوا حاطه ايدن وارليق،
طبيعتين بوتون گوزه ليليك لري كلدن آيريلميش جزئار اونون تجسمي و
تظاهري اولوغو يير حالدا رئال وارليقا بيگانه قالايلمزديلر.

انسانين مادي و معنوي اضطرابلاري، اونون غم و غصه لري، اجتماعي
بلالاري ايله ياشايان هومانيست شاعر، بشر آزدليقي و سعادتي يو اونداهر
چور فداكارليقا حاضر اولان بير متفكر شبهه سيزكه، عشق دن صحبت آچديقدا
اونون بوتون علويتيني، انسان لايق كيفيتلريني نظر دن قاجير ايلمز. بو
باخيمدان نسيمي و حافظ بوئنه زياسيندا آلولانان و عصر لر بو يو شعله چكن
عشق چوخ درين و گنيش معنا داشير. بو عشق انسانلاري ياشاماغا، حياتي
سئومگه، جسارته، مردليگه، حق و عدالت اوغروندا فداكارليقا چاغيرير:

حقيقت عاشقينين عشق دير تمناسي،
سن اويله سانما اويونجاقدى عشق دنيا سي.
كونول، يان عشق اودونا شام كيمي محبتله،
گره كدى جان ويره عاشقار حسن نيتله.

(نسيمي)

وياخود:

بير يول دور عشق اچاده سي اوندان كناره بوخ،
جانين گره ك فدا ايدنه سن باشقا چاره بوخ.
جان و ير سن عشق يولوندا چاتار سان سعادت،
خير ايشده فكره دالما، اونا استخاره بوخ.

(حافظ)

بو علوي و مقدس عشق شهرتي دنبالاري توتوش قوجا رندي (حافظ) و
«ان الحق» رتبه سينه يوكسلن نسيمي انله بير درجه يه چاتديريركه،
اونلار اوجاسله دييرلر:

ال گوتوردوك كيلسه دن، هم كه به دن، بت خانه دن
تاف پای اندازيميز دير، ملك وحدت ديروطن.

(نسيمي)

عزیزله بير يیزی دئیر مغان سبب بودوکه،
کونوله آتشمیز دائم اشراره ساچار.

(حافظ)

دورون ان مرکب اجتماعي-فلسفي مسئله لريني بوئنه يا گوز گوسونده
يوكسك صنعتكار ليقلا عكس ايتديرن شرقين بوايكي دهاسي انسانلار احيات
و سئوينج بخش ايدن طبيعتي نه بو يوك شاعرانه احتراص و درين محبتله
سئوميشلر. ايستر نسيمي نين، ايستر سه ده حافظين طبيعت ايله باغلي اولان
ليريكالريندا سانكه، آناخلقت، اونون فسونكار گوزه ليليك لري ان ماهر بير
استاد رسامين فيرچاسيله لوحه لشديريلير و مختلف بو يالارلا جانلانديريلير.
بو سببكي نولمز صنعت اثرلري بشريتين نسلدن-نسله استه تيك فوقيني
اوخشايير و اوخشايا چاقدير.

نسیمی بهارین گلشینی انسانی بوتون درد و غمگردن اوزاقلاشدیران
بیر فصل کیمی قلمه آلیز:

بهار گلدی، بهار گلدی، یا شیل دونلو بهار گلدی،
اوزاقلاش غصدهن ای دل، الینده می، نگار گلدی،
چمنده فصل گلدوربو، لیبنده جاممی ساتی،
غنیمت بیل بودوران—سمادان بویله جار گلدی،
نسیمی جاممی حاضر، لب جاناندان ال چکمه،
بومعنا سیز عبادتکر، یقین بیل، عمره انگل دی.

حانزده عین محبت و پوئه تیک احتراصلا بهارین گلشینی انسانلارا مژده
ویره رک یازیز:

یتیشدی مژده که، گلدی بهار، چمن گولدی،
بومجلسین نوغولو، نازی، زیتتی گولدی،
توشون نواسی گلیر، باد و شراب هانی؟
آتیب نقابینی گل، نمه کاری بلبلدی.

بیز بومقالهده ایکی بویوک تفکرو دهاعمانی نین سینه سینده بسله نمیش
صنعت اینجی لرینین علاقه سیندن یالئیز بیر قطره قدر دانشیابیلیک.

شبهه یوخدور که، بویوک شاعرین ئوز سلفلری، معاصرلری و معاقلری
ایله علاقه سی، اونون پوئزیا عالمینین هله ده اچیلما میش سرلری عالم—
لریمیز، شرقین و غربین ادبیات متخصصرلری طرفیندن کشف ایدیله چکدیر.

م. مصلوق

نسیمی نین سلفلرینه مناسبتی حقیقته

تفکرو بدیمی جهتن زنگین و اورژینال یارادیجیلیقا مالک اولان
شاعرین اثر لرینی نظردن کچیردیکده بورادا بیر سه را عالمو شاعرین یارا—
دیجیلیق عنعنه لرینین، خصوصیه «وحدت وجود» مسئله لرینه دایر
دکرارین دوامینار است گلیریک، شاعر همان صنعتکارلاردان: حسین ابن منصور
حلاج (۳۰۹هـ—ده ئولورولوب)، کرخی، شبلی، محی الدین عربی، فریدالدین
عطار نیشابوری، ابوعلی ابن سینا، سعدی، حافظ، شمس تبریزی کیمی مشهور
فیلسوف، عالمو شاعرین آدینی چکیر. بونلاردان علاوه مباحثه لی عین—
انقذات، حسرا و غلو، همام تبریزی، شیخ محمود شبستری، جلال الدین رومی،
عارف اردبیلی، مراغه لی اولدی نین آدی چکیلمه سده نسیمی شعر لرینین
بعضی لرینده اونلارین فکری و بدیعی ایزی ئوزونو گوسترمکده دیر. بودا
بوتون صنعتکارلارین یارادیجیلیقتا خاص اولان حادثه دیر.
نسیمی اثر لرینده دونه دونه حسین ابن حلاجین آدینی چکیر، اونو
تقدیر ایدیر، حتی ئوزونون اونون کیمی اولماسینی آرزو لایبیر.

چون ان الحقدا دینی منصور اولاندیر ایسته یین،
اولمایان منصور انا الحق ایسن فی الدار ایسته مز.

۹-۱۰- نجو عصرار صوفیزم تاریخینده خصوصی دورلردن بیری لیر،
بوعصرارده چوخلو صوفی عالم لری یتیش میشدیر، بوعالم لری یازدیقلاری
یوزلرله اثر لری و کنیش دایره ده تشکیل ایتدی کلری خانقاهلار واسطه—
سیله ئوز فکر لرینی یاییردیلار. او دورون صوفیلری مقصد، وظیفه و

دو شونجه لرینه گوره بیرنجه قروپا یولونوردو. بو قروپا لارین ان متره سی «وحدت وجود چولارایدی». وحدت وجود چولار انسانرور، حقو آزادلیق طرفنداری ایدیلر. بونون ایچونده اونلار موهمماتی و خرافاتی ردایدیلر. دنیا پرست روحانیلرین حیله ونیریلداق لارینین اوستونو اچیر، ظلمو عدالت- سیزلیگه قارشى مبارزه آپاریردیلار. بئله مبارزلردن بیریده حسین ابن منصور ایدی.

حسین ابن منصور حلاج «وحدت وجود» ون جدی طرفدارلاریندان و اونو یایانلاردان ایدی. بوایده یا کایناتی بیروحدته «وجود کل» حالیندا کوتوروب، بوتون اشیانی اونون حصه لری- «جزولری» کیمی قبول ایدیلر، اشیانی وارلیقیندا حقین (اللاهی) تجلی ایتدیگینی ایره لی سوروردو.

کل ان الحق سیرینی میخانه ومیدن ایشیت ای دوشن انکاره نیچون منکر میخانه سن نسیمی

«وحدت وجود» چولارا گوره هر کس الاهی ئوزونده آختارمالی دیر، چونکه حقین تجلی سی انسان سیماسیندا داها ایدین تظاها رایدیر. نسیمی دیر:

گوهر گنج حقیقت بحقیقت مائیم
نورذات جبروتیم که درائیم

اوزمان «وحدت وجود» فکری گنیش ساحه ده ئوز اطرافینا یوزرله بویوک عالم، فیلسوف، شاعر و ادیب توپلایاراق مبارزه یه باشلا بیلر. اونلاریندا بیر سیراسی، اوجمله دن ابوجعفر اشلمغانی (۲۲۲هـ-۹۴۳ میلادی) ئولورلور، عین القضا تین دیری- دیری درسی سویولور، باشی کسلیلر و داها سونرا جنازه سی یان دیریلیر.

عین القضا ت، ابوالفضال و ابوالعالی لقب لری ایله مشهور اولان میانهای عبدالله محمد اوغلو (۱۰۹۹-۱۱۳۱هـ) دا «وحدت وجود» طرفنداری اولان فیلسوفلاردان ایمیش. الاهی نورونون انسان سیماسیندا تظاها ر ایتدیگینی ایره لی سوردوگونه گوره اونادین سیزلیک دامقاسی وورولور. ملکشاهین اوغلو سلطان محمودون باش ووزیری ابوالقاسم درگزینین و- سغه سیله توتدورولوب بغداددا حبس ایتدیریلیر. او، بیرنجه آی بغداددا

حبسه قالدیقدان سونرا همدان شهرینه گتیریلیب و فاجعه لی صورتده ئولورولور.

عین القضا تان تخمینا ۲۷۰ ایل سونرا نسیمده دیندارلار طرفیندن بو چوره فاجعه لی صورتده هلاک ایدیلیر. چونکه اونلارین هرایکسی عین عقیده یه مالک و عین فکرین مدافعه چیسی ایدیلر. هرایکی متفکر ظلمون، عدالت سیزلیگین و یالتانلیقین دشمنی ایدیلر. اونلار انسانلارا ظلمو عدالت سیزلیگن اوزاق اضطراب سیز حیاتو سعادت طلب ایدیردیلر.

عین القضا تدا بیر «وحدت وجود» چو کیمی دنیانی کل حالیندا کوتورور و دیردی که، کایناتدا کی آیری- آیری اشیایا، پلانت، داغ- داش، حیواناتو سایرینین وحدتی وجود کلی تشکیل ایدیر. بونا گورده وجود کل ده اولان کیفیت وجود جزوده اولمالیدیر. بئله اولوقدا وجود کل ایله وجود جزو آراسیندا کیفیت نقله نظر دن هنج بیر فرق یوخدور.

نسیمی عین القضا تین فکرینی تمثیل ایلرک یازیر:

بتخانه ایله کعبه نی وحدتده فرق ایان
معنوده بالغ اولما میمش اول گرچه پیردیر.

امیر خسرو ده لوی، عبدالرحمان جامی، علی شیرنوائی، قاسم گنابادی، مراغه لی اشرف، عبیدی بگ شیرازی، محمد فضولی، محمد علی حزن و بائقا اونلارلا شاعر کیمی نسیمده نظامی صنعتکارلیقیندان ثمره لیمیش، اوندان الهام آلدیقینی احتراملا قید ایتیمش دیر.

نسیمی اثر لرینده فریدالدین عطاریندا فکری تقدیر اولونور. فریدالدین ابوحامد محمد ابن ابوبکر عطار نیشابوری (آنادان اولوغو ۱۲ و ۵۱۲ هـ ق- ده قید اولونور) دورونون گورکملی فیلسوف شاعر لریندن، صوفیزم ادبیاتینین مشهور نماینده لریندن بیریدیر، عطار «منطق الطیر»، «الهی نامه»، «اسرار نامه» و بیرسیرا دیگر کتاب و شعر لرین مولفی دیر. نسیمی اونون «منطق الطیر» اثرینین آدینی حرمتله یاد ایدیر.

۴۶۰ بیتین عبارت اولان بو اثر شاعرین مشنوبلرینین تاجیدیر. شاعر بو اثرینده «وحدت وجود» فکرینی فارسیا تویدوغو مسئله لری توئشارلارین دلیلله شرح ایدیر. ائله بونا گورده اثرین آدینی «منطق الطیر» تویمو-

ننور، اثره قوشلارین سیمهغه، یعنی حق آختارانلارین وجودقه چاتما۔ لازی تصویر ایدیلرکن سالکلرین قارشیسیندا دوران وظیفه لر گوستریلیر. وبو وظیفه لر حیاتا کچیرمک ایچون هانسی مرحله لر اولدوغو قبا ایدیلیر. طلب، عشق، معرفت، استمنا، توحید، حیرتو فنا مرحله لریندن کچدیکن سونرا ابدلیک مقامینا چاتیرکه، بودا «وحدت وجود» چولارین اساس غایه سیدیر.

نسیمی «منطق الطیر» اثرینی یوکسک قیمت لندیره رک دیر:

زلفینی عثرفشان ایتمک دیلرسن ایتمه گل،
غارت دین، قصدجان ایتمک دیلرسن ایتمه گل،
خطخالین «منطق الطیر» بدیر اهل وحدتین،
قوش دیلین سن ترجمان ایتمک دیلرسن ایتمه گل،
چون «انا الحق» دن گوتوردی صورتین ماهی نقاب
سن حقی نیچون نهان ایتمک دیلرسن ایتمه گل.

عطارین «منطق الطیر» اثریندن سونرا «وحدت وجود» بکرینین شرحینه حصار ایدیلن ان دگرلی اثرلردن بیری شیخ محمود شبسترینین «گلشن راز» اثریدیر. امیر حسین هروی نین «وحدت وجود» مدعالارینا عاید اولان یددی، سوالینا شعریله جواب ویرن «گلشن راز» تزییر زماندا اورتا شرفده بویوک شهرت تازانیر. «گلشن راز» دا «حدیث کنت کنت»، «فنا اولماسان بقانی تاپایلمه سن»، «انا الحق»، «وحدت»، «عشق»، «معرفت» و سایره بویکمی مدعالارین شرحی شیخ محمودون هم معاصر لرینین، همده نوزوندن سونرا گلن شاعرو عالم لرین دقتینی جلب ایتمیشدیر. بونا گوره ده یواثره نظمو نثرله ۲۰-دن چوخ شرح یازیلیمیشدیر.

نسیمی ده نوز یارادیجیلیقیندا اونامراجعت ایتمیشدیر. شیخ محمود- بقانی یابدان بعدنا باز، رودانجام ره دیگر به آغاز نسیمی- به رفناده فانی اول، گورکه، نه خوش حیات اولور، آج حیاتیمیش فنا گرچه آدمیات اولور، عشقه فنانی مطلق اول کئچ بورواق طاقدن، گوهر لامکان نجه بسته ی شش جهات اولور.

شیخ محمود شبسترینین اثرینده اوندان قاباقکی اثرلردن فرقلی اولراق کایناتین دایم حرکتده اولماسینین درین تصویر ی ویریلیمیشدیر.

چرا در جنبش اند این هر دو مادام، که یک لحظ نمیگیرند آرام،
ز مشرق تا مغرب همچو دو لایب، همی گردند دایم بی خور و خواب،
بهر روز و شبی این چرخ اعظم، کند دور تمامی گرد عالم.

کاینات و اونون آیری- آیری حصه لر ی اولان اشیانین ابدی حرکتده اولدو- غونو قبول ایدن شاعر یازیر:

وجود کل ز کثرت گشت ظاهر، که او در وحدت جزواست سایر
من و ما تو و او هست یک چیز، که در وحدت نباشد هیچ تمیز.

نسیمی شیخ محمود شبسترینین یوخاریداکی نکر لرینی تصدیق ایدرک دیر:

در کشور صورت سخن از ما مثنی نه، در ملک معانی نبود بحثه نوما
نسیمی نوز یارادیجیلیقیندا شمس تبریزی (۶۴۵ هـ- ۱۲۴۶ میلادی) ده نولورولوب و جلال الدین رومی (۱۲۰۷- ۱۲۷۳ میلادی)- نین اثر لر یله، اونلارین صنعتکارلیق خصوصیتلری و فلسفی تفکر لر یله ده دریندن تانیش اولموشدور. او، شمس تبریزی حقیقنده دیر:

چوهست از روی شمس الدین نشان شمس خاور را
بیاد روی شمس الدین سجود شمس خاور کن.

نسیمی یارادیجیلیقی مضمون، معنا و فکر جهتن جلال الدین رومی نین یارادیجیلیقینا چوخ باخیندیر. بویاخینلیق اونلارین دنیا گوروشونون یاخینلیقیندان ایره لی گلیر. بونا گورده نسیمی یارادیجیلیقیندا جلال- الدینین نکر لرینی تصدیق ایدن چوخلو فاکتلاز موجود دور.

جلال الدین: ساربانان اشتران بین سربسر قطار مست،
میرمست و خواجه مست و یارمست، اغیارمست.

نسیمی: چون بنی بزم از لیلن ائله اول یارمست،
 او جهتن گورنور بو چشمه دیارمست.
 جلال الدین: آسمانا چند گدی گردش عنصره بین،
 آپمستو بادمستو خاکمستونارمست.
 نسیمی: جنمستو انرمستو جمله بوو خوشر طبور
 خاکمستو بادمستو آپمستونارمست.
 جلال الدین: باده را افزون بده، تا بر گشاید این گره
 بادا تدرسر نیفتد کی دهد دستارمست.
 نسیمی: چون شراب جانفزا گدی بیزه خم خانه دن
 اوله او ونون قطره سینن بوسر دستارمست.

نسیمی یارادی جیلقیندان آیدین اولورکه، اوراغله اولوحدی (۱۲۷۴) —
 ۱۲۳۸) نینده اثر لرینی اوخوموش و اونون قعیده لریندن بیرینه حتی
 جوابدا یازمیشدیر. نسیمی نین ۱۹۲۶ — نجی ایله دباکیدا چاپ اولونان
 «آذربایجان ادبیاتی — سید عماد الدین نسیمی» ادلی اثر لری کلیاتینده
 اوحنین قعیده سی، همده نسیمی نین اوناجوابی چاپ اولونموشور.

اولوحدی — این چرخ گرد — گرد کواکب نگار چیست،
 وین اختر ستیزه گرو کینه دار چیست؟
 منزل یکی و رادیکی و روثر یکی،
 چندین هزار تفرقه در هر کنار چیست؟
 نسیمی — دون گون منتظرم بن که، بویر کار نه دیر؟
 گنبد چرخ نلک گردش دوار نه دیر؟

نسیمی سعدی شیرازینین (۱۱۸۴ — ۱۲۹۱) ده یارادی جیلقینا
 یاختینان بلایدی.

اونون بزرگ دولت آن کز درش تو آیی باز
 بیایا که بدخیر آمدی کجائی باز.

بیتی ایله باتلابان غزلینه آشاغیداکى غزلی ایله جواب ویرمیشدیر:

حسرت یاشی هر لخله قیلیر بنزیمیزی ساز،
 بویردهده بریار بیزه اولمادی دمساز
 عشاق میندن قبالیم عشرت نوروز،
 تاراست گلچنگ حسینیه سر آراز.
 بیر چارگهی لطف قیلا حسن بزرگی،
 کوچک دهیننن بیزه اول دلبر شهناز.
 زنگوله مفت ناله قیلا زار سه گاهه،
 چون عزم حجاز ائیله به محبوب خوش آواز.
 آهنگ سفاهان قیلیر اول نای عراقی،
 رهایی یولوندا ینه جانین قیلا پرواز.
 کونلومه حصار ائیلهدی اول روز مبرقع،
 گل اولما مخالف بیزه ای دلبر طراز.
 چون شوره گلیب عشق سوزون دیسه نسیمی،
 فوتیندن اونون جوش گلر سید شیراز.

نسیمی نوز شمرینه: عشاق، نوروز، راست، چارگاه، سه گاه،
 کوچک، بزرگ، صقاهان، رهاب، حصار و مبرقع دن عبارت ۱۲ مقام و بونلارین
 شهید لریندن بعضی لرینین آدینی چکمیش، باشقا شهید لرینده حتی موسیقی —
 نین دیگر خصصیتلرینه ده توخونموشدور.

آلتی آواز، اون ایکی پرده، ایگیرمی دورده شعب
 هر باب ارغنونم، چنگ ایله طنبوریم،
 چنگودنه هم عودونی، سرمست اولوب اتقان آیدن،
 بوخرباتین ایچینده سویله دین گفتارمست.

نسیمی نین آواز پرده، ایگیرمی دورده شعبه، اوار، باب، ارغنون،
 چنگ، دف، نی، طنبور و باشقا موسیقی اصطلاحلاریندان دانیشماسی
 گوسریرکه، او، موسیقی نی چوخ سئویرمیش، اونون دونه — دونه موسیقیبه
 مراجعت ایتمه سی هئچه تضادفی دگیل. «وحدت وجود چولار»، ائله جهده
 مولوی لر نوز اثر لرینی موسیقی ایله حیاتا کچیریر، اونون سیننه آرزو —
 لارینین صداسی کیمی باخیم، موسیقی سیننده «انا الحق» سوز لرینی
 دیتلیرمیشلر.

نسیمی هومانست، انسانپرور، آزادلیق سئوهن و حق طرفداری اولدوغو ایچون یارادیجیلغی گنیش تاثیردایره سینه مالکدیر. او، کچمیشین وئوز دورونون اجتماعی حادثه لرینین ترنم چیسسی، بدیعی تفکرون و مترقی عنعنه لرین دوامچیسسی و انکشاف ایتدیررچیسسی اولموشدور.

← غزل لار →

جهان اوزون گونشیندن منور اولموشدور.
سبا ساچین توخوسوندان معطر اولموشدور.

لبین ناتینداکه، آندان اوتانیر آب حیات.
شکر سوزون، نه دیم، چون مکرر اولموشدور.

دعا یلان سنین ایچون نه دیلدییم حقان،
ایکی جهان سنه چون کیم، میسر اولموشدور.

کیمین که، کونلو دیله دی آیاغینی ئوپمک،
باشینی اویناماق آنا مقرر اولموشدور.

نسیمی نجه سعی ایله آرتیریم، چون کیم،
ازلده «نحن وقسمنا» مقرر اولموشدور.

سحریشلی گله لی سنبلون دیاریندان،
مشام اهل محبت معطر اولموشدور.

نسیمی، ایشه خوبان، جمالینی گوره لی،
گوزونده صورت رحمان مصور اولموشدور.

لبلرین خندینه شکر دیدیلر،
جان شیرینه گور نه لر دیدیلر.

دیدیلر کیم، دهانی یوخدور اونون
بی خبرلر عجب خبر دیدیلر.

اهل معنی خجسته صورتینه
معنی واهب المور دیدیلر.

جان دیمیشلر دوداغینه، هی-هی،
عارضین نورینه سحر دیدیلر.

عبرانسان راجینلا عارضینه
یاسمین اوزره مشکتر دیدیلر.

شبیلدا دورور ساچین گنجه سی،
صورتین بدرینه قمر دیدیلر.

باخ آنین یوزونه الاهینی گور،
اهل دللر، بودور نظر، دیدیلر.

کیرگیل اوخونا، قاشین یابینا
عاشقین سینه سین سپر دیدیلر.

حقدن ایراق ایمیش، گور آنلار کیم،
سنی، ای نورحق، بشر دیدیلر.

ای نسیمی، محیط اعظمین،
گرچه الفاطینا گهر دیدیلر.

ترجمه لیر

بحر الاسرار

اول گونش کیم یراوزون غرق ائله میشدیر آذره،
تاسر دولو اوددور، حرارتدن دونوبنور انوره،
نچه داغ چکمیش شعا سیندن فلکلر کوسونه،
گوردوگون داغلار دیر او، گویلرده بنزر اختره،
آسمانین گوزگوسوندن پاسلاری سیلسین دییه،
هرینی آیدا گورورسن باش چکیر آی هریره،
گرگونش شفقت یایارسا فایداسی اولماز یقین،
چادرا آلتیندا کی اول گل یاناق سیمین بره،
عیسی تک تختین گونشدن اولسادا بیل عاقبت،
یاسدیفین تورپاق اولار، کریبچدن ایسه مقبره،
سیموزر بیضاق ایچون جهد ائله مه گوندن-گونه،
هرخزیه تورپاق آلتیندا قالیدیر مین کره،
ثروت ایله یوکلنه نرسه کشتیسی دورون اگر،
اوطوفانلی دریادا دوشمز مگر شوروشره؟
آب حیوان تایماق امینله زحمت چکمه، بیل،
اول سویو تایماق میسر اولمادی اسکنتره،
دنیا بیر شان دیر، اونون هم زهری، همده شهدی وار،
شهد ایچون انسان گر کدیر تاب گتیرسین نشتره،
حرمت ایله قوی قدم بوتورپاق اوسته هر زمان،
بوردا خسرو لار یاتیر، حکم ائله ریدی کشوره،
پادشاهین قمرینین هر کونجو ببردارا یری،

کړیچې گورکمه بنزر کیقادا، قیصره.
 بوچمنده گوردوگون گلرگوزلردن نشان،
 هرچیچک، هرگل نجه گور اوخشیایریر دلبره.
 سنجر ایدی بیرزمان بویر اوزونده حکمدار،
 ایندی او سنجر یرین ویرمیثس ینی بیر سنجره.
 بیراووچ توزدور کولکلر تارشیسیندا بویدن،
 عمروموز قاردیر، گونش دونموش غضبلی لشکره.
 انسان ایچون معرفتدن ئوزگه یوخدور بیر بزهک،
 باخ، مدغ چیلپاقنیر آنجاق قلبی بنزر گوهره.
 عاقل ایسن زر ایچون ئوز عمرونو ویرمه هنر،
 یوخ سیچاندان فرقی چون کیم عشقینی سالسا زره،
 سن چورکچین منت ایتمه، حفظانله ناموسونو،
 غافل اول کسیدیرکه، روزیچون او باتمازقان تره.
 بو قیزیل سوداسینا قلبینه ویرمه هئچ مکان،
 معرفتچین آیریلان قلبه گورویسن زرگیره؟
 نروتین آرتدیقجا بلکه، آرتاجاق دردسراین،
 سن ئولن تک هرنهیین واریدیر قالار وارئلره.
 بیر سوزوم وار، گل قولاق آسرسن بو عبرت درسینه،
 بنزهدر یاخشى سوزو عاقل اولانلار اولکره،
 سلطانین باشی تاجیلا بیرگه آیرلسین گورک،
 تاج سوداسین آتان بنزر حقیقی سروره،
 ان گوزل شاهلیقدی یوخسوللوق، شکایت ایتمه سن،
 بو کومان بیلکه، میسر اولما میثس بیر قیصره،
 مردایچون ثروت دگیل، آنجاق قوجاقلیق دیر نشان،
 دولتی توزتک سپر عمرون طوفانی هریره،
 ثروته ایتمه محبت بیرچالان عقربدیر او،
 هئچ گورویسن بیرکیشی ایتمسین محبت اؤدره؟
 خرج انله دنیا واریدندان نه قدر اولسا وارین،
 چونکه ثروت توپلایان بنزر دوغوردان مهتره،
 خاق مهماندیر، بودینا خلق ایچون مهمانخانا،

هرقای آغزیندان آسمیشدیر اجل بیر قرقره.
 بیرگون اول دروازه دن شاهدا کچر، یوخسولدا، چون
 اوز قویوب بیر-بیر گیلرلر اوندأ قوزی محشره.
 سن یوکو یونگول انله، قالمادالا، یولدائش گیلر،
 کیم گری قالسا بویولدا راست گلر غارتگره.
 غافل اول کسیدیرکه، زردن ئوزگه نی انکارایدور،
 دین غمیندن دینانین فکری قاباقدیر منکره.
 ای کونول، سیخانه ای وحدتده بیر جام آلاله،
 بیلکه، بنزه اول جامین آئینه ای اسکندره.
 ئوزونو درک ایث، حقیقتلر اولا آیدین سنه،
 جبرائیل ده باش اگیب قارشیندا دونسون چاکره،
 محضر اولموش شبهه یوخ انسان الاهی نورنا،
 عاقل انسان «کنت کنزه» نی گرهک شاهد ویره،
 بویدن بیر طلسمه بنزرکه، مین-مین سری وار،
 ئوزونو درک انله ین لایق اولار یول گوستره،
 ذره لر بیرنوردن نشعت ایدیر، بحرین سویو-
 گاهی یاغمور تک یاغیر، گاهی دونور بیر گوهره،
 تورپاق اوسته مین آفاج قوت آلیر بیر چشمه دن،
 لاکن هر بیر میوده رنگ بیرجوره، داد بیرجوره،
 گورکم آیری، صورت آیری، جمله سینده معنی بیر،
 لوغالار بو حکمتی درک انله مز بیردن-بیره،
 سزده ای خواجه ئوزون تک بیزلری کورسانما گل،
 بو حجابیسی یاریمی ممکن دگیل هر گوز گوره،
 دینادا مالین چوخ اولسا زحمتین آرتیق اولار،
 زهر اولار آخردا او، اولده بنزر شکره،
 عزرائیل بیلمزبو ثروتدیر، بودولتدیر، نه دیر،
 اوناچان نقدین گرکدیر، قایل اولماز او، زره،
 کیم که، نفسی محو ایدیب اوندان خلاص اولسا اگری،
 قوش کیمی پرواز ایدور همتی بنزر شهیره،
 ذات حقین اولیندن بیر ایدی، آخردا بیر،

روحون آلاهنورودور، عقلین دونوب پیغمیره.
 معنی علمین درک ائله، ظاهرده کیم علم آختارا،
 بنزهیر اول شخصه که، ایستر سویوتدن باردره،
 مغزی تاپدینمی یتر، آرتیق قایقندان ال گوتور،
 چونکه اواصلینده دوشموش آیری شکله، بنزره،
 نوزونو درک ایتسه هرکس، حقی درک ائله یقین،
 نفسی درک ایتمکده گر عقلین دونرسه رهبره،
 بوفکر آیدیندی سن اثباتینا گزمه دلیل،
 ذره بی نور الاهیله دولوب هرداغ، دره،
 شاهلارین تختی گوموشدن اولسادا یوخ پایه سی،
 تاج و تخت دیوانلرله چون بنزهیر خاکستره،
 بعضینه راحت یاتاق ایچره حبات مشکل اولور،
 بعضینه تورپاق دونور مخمر چکلمیش بستره،
 ابله نوزجانین قورور، بنزر سامان آنبارینا،
 هرشین فکرین چکن دونموش بیراسب لاغره،
 طفل تک دینا دوشوندن سود امن ای بی خبر،
 چی سود آیدین سن اونو بنزتدین شهه شکره،
 خواجه دولت حسرتیله دوشدو آخر درده کیم—
 او ساغالماز بیرداها گیتدی علاجی محشره،
 غفلت ایله عمرونو ووردو باشا، ثروت بیغیب
 بیلمه دی آخردا عزرائیل دونریر داوهر،
 سیم وزر سوداسی ایله کار اولان انسان نه چوخ،
 واعظین دوغرو سوزو کار ائله مز بدشاکره،
 خواجه نین و ارثاری ایستر آقا نولسون، نجه—
 آج کویکار حسرت ایله دیش قیجیردارلاخره،
 گور نجه زینت ویریب دینا قاریسی صورتیه،
 سن اونا آلدانما، کابوسدور، سالار آخر نره،
 بیرجه آن دول قالماز او، هرلظه ده بیرارده دیر،
 بیر الین جاما اوزاتمیشدیر، بیرنسه خنجره—
 غافل اولما، کونلونو ویرمه، تانی عفریته نی،

حیله سبیله، شیوه سبیله قتل حاضرلار اره،
 لحظه لحظه گوزلرین سوزدورمک اولموش عادتی،
 قوی سنی آلدانما، سین اول خوشرادا، خوش منظره،
 زر ابله دوستا محبت بیریرره سیقماز اینان،
 امنیت اولماز ایکی شاه امر ایترسه کتوره،
 یاخشوی، یاییسن هرته گوردون عیب توتماسن اونا،
 عنعته عیب ائله یین عیب ایله ییر صمتگره،
 یادگیر، یاخود پولاد بیرمه سن ایچره اولسادا،
 بیرینی آینا ایدیب، بیرین ایترار نال خیره،
 ای نسیمی، عادل نوز کاریندا، ابله عیب چو،
 عیب توتماز اول آدم گرداتی بنزر اختره،
 نوزکه عیبین گزمه چوخ، نوز عیبینه سال بیرنظر،
 چونکه نوز عیبین گورن اوخشار حقیقی زرگیره،

فارس دیلیندن ترجمه اینده نی: آذر اوغلو

بهار گلدی، بهار گلدی،
یا تیل دونلو بهار گلدی.
اوز اقلاش غصه دن ای دل،
الینده می نگار گلدی.

چمنده فصل گلدور بو،
لبینده جام می ساتی.
غنیمت بیل بو دورانی،
سمادان بویله جار گلدی.

اگر نوش ایتمه سه صوفی
می نایی، سن عیب ایتمه.
کتیرویر، لطف قیل جامی،
فقیر بی قرار گلدی...

اگر مهر لار اولماز سا
بقایلم بودنیانی،
منه عشق و محبت سیز
بودنیاملکو دار گلدی.

گل ایتمه غصه دن ناله،
بوتون اسرارینی گیزلت،
که، نامحرم خطا کار دیر،
اورکده مگری وار، گلدی..

نسیمی، جام می حاضر،
لب جانان دان ال چکمه،
بو معنا سیز عبادت لر
یقین بیل عمره انگلدی.

فارسجادان ترجمه ایدنی: ۱. جعفر پور

غزل لر

سیدی مشک ختنی ائیله که، چهرن چمنه
اودتوتور گل آلیشیر، رنگ ویریر یاسمنه.

بدنظردن اوزاق اولسون، گوزه لیم گل یاناغین،
ویردی زینت او یاناق لولودر عدنه.

لاله نین یار یاغینا ذوق ایله گوهر چیله دین،
بذل قیلدین او گوزل دلبری سخن دمنه.

گیزله دلبرالینتی، تاکه، رقیب آنلاماسین،
خنجرین فانیمی توکموشدو بیاض پیره نه.

چشم مستین، لب لعلین یارادیر معجزه لر،
گوزومه نور ساچیر، خنده ویر یبیدیر دهنه.

ویردی خاک رهین اول سرودل آرایه کمال،
اولوم حیران او گوزل خلقت سیمین بدنه.

توتوب اطرافینتی تر، غنچه چیچکلر صنما!
الله-الله یار انبیر گورنجه حسن-حسنه.

ای نسیمی سنی صاف ائیله دی اول یاده ناب،
بو سببند ده آدین دوشدو دهنندن دهنه.

«» «» کاروان یول گیدیر «» «»

کاروان یولا دوشور،
دوله لر یورتور،
چیله نیر افقه زنگ صدالاری،
ساروان جیلوولاری آردینجا دارتیر.
چیرپینیر قلبی نین ایلك ندالاری...

گونش میس مجمعی،
میس کیمی پارلاق،
اوسانکه، افقه میخلانیب دوروب،
بویوک نهمی نین پاکیدان اوزاق
قانلی غروبونا بنزه بیر غروب،

باکی، لپه دوگن،
دنیز قیرقیسی،
ساحلر شفقله حاشیه لشمیش،
گونشین قیریلیمیش بویونباغیسی
ساحلده چیرپینان سویالشمیش.

گونش سارالمیشدیر، اوزونده غبار،
میسله شن چئوره سی بیر آرز آریخدیر.

آلئیندان توگون میرواری یاشلار
ایستی قوم اوستونده سولوق-سولوقور.

نسیمی اووجونو توتوب گویلره
سولمون اولدوزلار! نهسه سویله بیر.
دولنوروب اووجونو اولدوزلا سانکه،
اوزونه قیزیلی شفق چیله بیر.

«-اولدوزلار، اولدوزلار،
تونون اووجوما،
سیزی ئوز عمرومه سمرشق ایدرم.
سیزی، ایسته سه نیز باسدیریپ قوما
گوگردیب کهربا گونش ایدرم.
اولدوزلار، اولدوزلار، بیرسئوالیم وار-
اوجالدان بویوکنور، اوجالان بویوک؟
اوجالدان بویوکنور،
دییرم منده.

اگر دوز دییرم، دوشون اووجوما،
دوشون قایلاری بیربه بیر دوگون،
ساده انسانلاردان سوروشون، دیین:
«اوجالدان بویوکنور، اوجالان بویوک».

منده بیر انسانام،
بو گون اولماسا،
صاباح طالیمه توناجاقسینیز،
انساندیر اوجالدان، یارادان قران،
سیز اونون آلئیندا یاناجاقسینیز».

توتوب بوش اووجونو گویه نسیمی
اولدوز کاروانیله پیچیلداتیر او.

فكرلر ايچينده يادينا سالير
باكيذا قويوغو يار-يولداشي او.

«نعيمى، سون مكتوب، ئولوم عذابى،
دوزدى مرامىندا هر اذيتته،
اونون يانديريلىنى عمر كتابى،
كولو سېھلنى ابدىتته.

اونون يادكارى، قىز امانتى،
منه اوسپورد اولوب، تاپشيريپ اوستاد،
اونو قتل ايتيلير، آرتدى شھرتى،
بئله ئولوملرى ياشادير حيات.

دندە طلوع ايتىن اوگونش كىمى،
دن يولا چىيرام، بو سون يولوھور،
انسانى يىنن تاپان نعيمى
دنىم باشلانغىچىم، منىم سونوھور.

شھردە مئىدە آخترير امير،
ئولومدن، غارتدن دويمايىپ هله،
بېلسەنيز قاچيريق،
كھنە آت نەدير،

ايتى كولكلره اومىنىپ گلر،
باكى، دوغما ديار،
آرزو بشيگىم،

قىرچين تول تىكەيشم دنيز دونوندا،
گنجلىگىم، حسرتىم،

ايويوم-ايشيگىم

قوى امانت قالسىن آنا تويونوندا،
سنىن قىز قلعهنى داش-داش كوچوروب
شاعر وقارىمدا آپاريرام من،
سنىن سحرىتىن شفقلىرىنى
قىزىل دامارىمدا آپاريرام من،
دوغما داخمالارين داش سوواغىنى
غملى غبارىمدا آپاريرام من.

بويوك نعيمى نىن عزيز تىزىنى
ايبك كجاوده گىزلەيشم سه-
كونول ديارىمدا آپاريرام من،
باكى، سن آنامسان، سندن نەگىزلى،
ياندىردى سئوكىمىن گوزونو شام-شام
بىرتاراگوز قىزىن شانى گوزلرى،

بىرجوت گوز مونوجوغو اوغورلامىشام
گنجلىك بهارىمدا آپاريرام من.

انسان نعيمىن دنياغىقىنى
انسان شعارىمدا آپاريرام من.

مژدە عوضىنە هارادا اولسام
كونلومون يولونو سندن سالارام،
اودوركه، هريرده نىمى دگىل،

نىمى اولارام، باكى اولارام...»
اوزادىب الينى غروباشاعر

باتان گونش ايله بىچىلداشيراو،
فكرلر ايچىنە يادينا سالير

باكيذا قويوغو يار-يولداشي او.

شاعره اوزتوتور فكرلى ساروان،
گولور گوزلىتىن گوموشو آغى:

—شاعر، يارادانا ال اوزاديرسان،
ايمان گتيرميسن ديهه سن آخر؟

—بعلی، يارادانا من ايتانيرام،
يارادان کيمديرسه، اودا بويوکنور.
انساندا ان گوجلو قانادير ايتام
کيمکه، ايتانمايير اونا، دونوکنور.

منجمدگيلم— اولدوز تانييام؟
آتچاق اولدوزلارا سئوال وييريرديم،
دييرديم، نه ده دير اوجا بويوکلوک،
اوجاللان بويوکنور، اوجاللان بويوک؟

—اوجاللان بويوکنور، سهوايتمرمسه...
—دوغردور،

نه حاجت بورادا بحثه،
اوجاللاندا سن سن، اوجاللان داسن.
ايمان گتيرمکده لازم گلرسه
ايله سنه ايمان گتيررم من.

—شاعر، من دنبادا ساده آدامام،
نه اوجاللانام، نه اوجاللانام.
اوجاللان دنبادا هاميدان حقدير،
قالانلار حق يولدا عادي توناقدير.
—سن داه اوجاسان،
اي ساده انسان،

چونکه اوجالاري سن ياراتميسان.
غريبه اولسادا، سنه قوي ديم،

هئچدن ياراتميشدير انسان هر شئي،
بول نعمت، بول بقره، افسانه—ناغيل،

انسانين اليندن سخاوت ياغر.
ئوزوندن يوکسگي يارات، اوجاول،
بودور اوجاللان يول، اوجاللان يول.
کيم سني ئوزوندن اوجا توتوبسا
ديمک او اوجا دير،
سن اوجاللان يوخ...

—من که، بودنيانين بير حصه سيم.
منجه يوکسلده بيلرم اونو؟

—سن ده بير دنيا سان دنيا ايچينده،
يوخ دور بودنيانين ازلي، سونو.
وجداني يوکسکده تورتورسا انسان
وجدان بويوک دگيل، انسان بويوکنور؟
زماندا حاکم دير،
بويوک دگيل دير.

زمانی يانايان انسان بويوکنور.
زمانی دگيشن انسان بويوکنور.
سويلان نه ديرسه، کيمديرسه اولسون،
آتچاق سئويلتنن سئون بويوکنور.
بويوکده ان ساده بير عادي ليک وار،
اوجاني گویده يوخ، انساندا آختار.
فوق البشرلردن، الجاتمازلاردان
بويوک عادي ليکله سچيلير انسان.
عادي گوزلليگي گوره بيلمه ين
زمانين گوزونده کيچيلير انسان.
سن ئوز زمانيندان بويوکسن، انسان،
سني کيچيلده رک کيچيک گوسترن
زمانين ئوزوندن يوکسلده داين.

سزده كچيچك بيلسن وارليغىنى، بيل.
بودا بوزمانين كيجيك ليكىدير.

— شاعرىم، دنيادا بويوك بيرا اولار.
بويوك ايكى اولار.
بويوك اون اولار.

منيم كيميلرده بويوكسه اكر
بويوكلر دنيادا يوزميليون اولار.
اوندا بويوك— كيجيك ايتر بوسوبوتون.
دنيا بئله اولسا داغبلار بيركون.
اكر بويوك اولسام ئوزلوگومده من
آنچاق ئوز ايويمنده بويوك اولارام.
ندلازم بويوكلوك ايتسين هر آدم.
— بويوكلوك اودوركه، بويوك اولارق
بويوك بيلمه يه من ئوزونو هئچ وقت...

— توتاق—ن ديتندير، انسان بئلهدير.
خلادت، سلطانلىق، خانلىق بسرنهدير؟
من مارا، شاه مارا، خليفه هارا؟!
آلاه گوج ويرميشدير بويوك شاهلارا.
من انله كيجيگم
نه قروارام.
من هئچ وقت شاه كيمي بويوك اولمارام.
شاهدا بيرا انساندير، سلطاندا، خاندا...
عاديدير ياخيندان اونا باخاندا.
بروقت بولوشولوب دنيا نين وارى،
يارا نيب اوستونلوك احتراملارى،
كيجي ليديب انسانى بو احتراملار.
شاهلىق انسانلارين اوشانليغيدير،

انسان انساندان اوزا قليغيدير.
انسانا سونرادان كلمهدير اولار.
اونوندا انساندا مطلقا سونو وار.
انسان ابدىدير ئوز زحمتيله.

اوجادير او عشقى، عدالتيله.
منيم آلاهممدير اوجالندان انسان.
اواللاه او اوشدور انسان اولانندان.

— شاعر توبه انله،
ديلين قورويار.
آلاه اوجالنداندير، آلاه اوجالان.
آلاهي يانيندا آلچاندير انسان.

— انسان ياراتميشدير بويوك آلاهي،
اودور اينانيرام «آلاه» سوزونه.
دلى احترامدان قورونماق ايچون
قورخو حدى قويوب انسان ئوزونه.
انساندير آلاهي، اي انسان منيم.
من انسان يولوندا تريان كيديرم.
انسان اولايلاسه ستين آلاهي
اونون قاباغيندا سجده ايدرم.

نسيمي دانيشير،
كاروان يول كيدير.
گويده اولدوزلارين سايبى چوخالير.
دوچى قاباغا باخير ظلمتده

ایشیقلی گوزونده یوللار آغاریر.

کاروان دیکسیندیریر ئوتوب کچنده
داغ اوستو تونقالین یاسا اولونو،
کجه یول گیتسه ده ظلمت ایچینده
دوله تانییر تبریز یولونو.

نه آوار، نه ایشیق،

نه ده پاریلتی،

اولوز ایشیقیندا یول گیدیر اونلار.
ساروان ئوز آردینجا جیلووو دارتیر،
اونون سوزلرینی ایشیدیر یوللار:
«انسان، تزه چخب بودا دییه سن؟
گویابو دنیا دان بویو کتور انسان،
هئج دین یوخورکه،

انسان منمه

ذلت ایچینده ایم یاران دیقیمدان.

باکی-تبریز یولو،

بش گونلک یولوم،

قبرخ ایل بویولاری گلب گیدیرم؟

کیسه دن نه کومک،

نه الفت اومنوم،

ساده وقاریملا من نخر ایندیرم.

دوزلوب یولوما کندلر، شهرلر،

بو یولدا یوک داشی، کجاوه داشی.

بواوزون یوللاردا گوره رم اگر

یری دگیشرسه بیرخیردا داشین،

منه انسان دیر بو شاعر امله،

دگیرمان آتیام،

انسان دگیلم.

شاعرین گوزونده اوجا دیر انسان،

تورخورام اومنه انسان دیبده.

انسانی بوهر مقدس توتان

هله بائتقا انسان گورمه میشم من.

من ده شاعر ایدم، بیر زمان شاعر.

آنجا قحق یولومو تاپا بیلمه دیم.

گونشین گوزونده آلیشیب یانان

قیزیل مصراهلاری تاپا بیلمه دیم.

آنجا ساروان اولدوم.

طاهیمده من.

شاعر منلیکیمده بیر بوران اولدو.

باکی-تبریز یولو سیرایلا گیدن

بو دوه کاروانی شاه مصرام اولدو.»

تارا کجاوه ده بیر قیز آغلا بیر،

هر دن گویا ئلاری دوشور یوللارا،

بیر هیج قیریق سسی حزینلیک یاییر

اولدوز جیلیسقالی فارانلیق لارا.

«داغیلدی ایویم ز، نهیمی-آتا،

ئواوه من شهرتای قانادین اولدو.

انسانی یوکسلتدین، قالدیردین هارا،

آخر دا انسان دا جلدین اولدو.»

سنی قتل ایتدیلر

انسانلیق اوسته

بیر قالدیق بیر عمر آچیق نفسده،

ائله انسان دیدین سن سون نفسده

ئولومون ابدی حیاتین اولدو.»

ئاراكجاوده بىرقىز آغلاير،
ھردن گوزياشلارى دوشور يوللارا،
بىرھېچقىرىق سسى حزىنلىك يايىر
اولدوز جىلىسقالى ئارانلىق لارا.

يورتور ئارانلىقتا دۈھ كاروانى،
دۈھلر ائله بىل اودور يوللارى،
ظلمت ئارانلىقتا تىسېھ بىزەر،
بىرسايا دوزولموش يورغون دۈھلر.

گويند اولدوز درىر سانكە نىسمى،
اونلارى وصف ايدىب انسانلاشدىرىر.
خىردا اولدوزلارا او سىغالچكىر،
قوجالمىش گونشى جوانلاشدىرىر.

غرق اولوب يوخويا قاراكجاوه،
دۈھچى جىلودان يايىشىب گىدىر،
سايىر زنگ سىنىنى ائله بىل گجھ
دۈھچى گجھ بىلە حسب حال ايدىر:
«باكى تىرىز يولو

عمرومون ساپى،
تىسېھ دنەلرى دۈھلر ىمدىر،
بو اولدوزلۇ يوللار عمر كىتايىم،
بو قاتى قارانلىق شېھلر ىمدىر.
انسانام،

من گرك اونون گوزونده
ساخلايام انسانلىق لياقتىمى.
انساندىر يارادان بو يراوزونده
بويوكلوك-كىچىك لىك عدالتىنى.

گرك ساغ-سەلامت چاتا تىرىزە
انسانلىق شاعرى بو بويوك انسان.
ھېچ بىلەبىر تعريف گورمەيىپ مەلە
انسان ايلك وارلىقدان، ايلك يارانىش دان.»
دگىشىر يولونو ساروان خلوتى،
بوتزە يواللار سا تەلگە سىزدىر.
بويولدا گجھ نىن قاتى ظلمتى
ھم كوبرەك، ھم سىرەك،

ھم كولگە سىزدىر.
شاعر فكر دەدىر، بلكە گورمەيىر.
بوسادە انسانىن دىانتىنى،
يوخوسوز گوزونده گزىدىرىر شاعر
اوستادىن عايىلە امانتىنى.

شاعر نگراندىر،
باخىردوردىانا.
بىلمەيىر قاباغنا ئاچاراق ھردن
دۈھچى تازايول سچىب كاروانا،
شاعرى قورويور تەلگە اردن.

مندرجات

ج. مجیری	مقدمه یثربینه	۳
ب. آذراوغلو	عمادالدین نسیمی	۷
ح. محمدزاده	نسیمی حقیقده دوشونجه لر	۱۹
ا. جعفرپور	نسیمی-حافظ	۲۴
م. مصدق	نسیمین سلقولینه مناسبتی حقیقده	۳۵
نسیمی	غزللر	۴۳
»	بحر الاسرار (ترجمه لر)	۴۵
»	غزللر	۵۰
سهراب طاهر	کاروان یول کیدیر	۵۲

